

УДК 327:316.32

DOI: <http://dx.doi.org/10.58524/2304–1439.2019.32.183520>

## НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ СИСТЕМ ТА ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НАПРИКІНЦІ ХХ — НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ»

Наукова конференція для молодих викладачів, аспірантів та магістрів, які навчаються за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», за участю декана факультету міжнародних відносин, політології та соціології В. В. Глебова, завідувача кафедри міжнародних відносин О. І. Брусиловської, викладачів та гостей університету, відбулася 9 вересня 2019 року на ФМВПС ОНУ імені І. І. Мечникова. Серед основних питань, що розглядалися на конференції, — аналіз політики міжнародних організацій на сучасному етапі, зовнішньої політики держав, міжнародних конфліктів, проблеми ядерного стримування.

**Ключові слова:** міжнародні відносини, зовнішня політика, міжнародний конфлікт, ядерне стримування.

**Баканова Анастасія**

аспірантка кафедри міжнародних відносин

### РОЛЬ І МІСЦЕ РФ ТА ЄС У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ КРАЇН НОВОЇ СХІДНОЇ ЄВРОПИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Сучасний геополітичний дискурс в новій Східній Європі (Україна, Молдова, Білорусь) пов'язаний як з трансформацією суспільств цих держав й відповідними змінами в їх зовнішньополітичній стратегії, так і з еволюцією позицій ЄС і РФ. Це знаходить відображення в працях представників різних національних шкіл. Іноземні політологи об'єктивно більш відсторонені від політизації наукового дискурсу щодо України, Молдови, Білорусі. Класичні праці Джозефа Гріко, Джона Міршаймера та Ендрю Моравчика довели, що дослідження міжнародних відносин неможливе без аналізу центрального для неореалістів поняття «інтересів». Сьогодні інтереси великих держав (приклад РФ) та наддержавних потуг (приклад ЄС) не простягаються до досягнення глобального керування; у постбіполярний період цю мету змінила боротьба за регіональну гегемонію. У цьому сенсі НСЄ є яскравим прикладом, який допомагає зрозуміти основні вади такого підходу — розгляд регіональної політики як гри з «нульовою сумою», намагання загальмувати розвиток власної ідентичності в країнах, які розглядаються у якості молодших партнерів.

Серед внутрішніх чинників, що найбільше впливали на коливання зовнішньополітичних стратегій країн нової Східної Європи, слід виокремити такі: 1) неготовність політичних еліт цих країн до існування у вигляді

незалежних держав, звідки й численні помилки у розробці й проведенні програм реформ: наприклад, численні поправки до конституцій, які змінювали правила гри на піку важливих перемовин з РФ чи ЄС, невдалі спроби визначитись зі статусом нейтральної або, навпаки, блокової (вибір ОДКБ чи НАТО) держави; 2) зміни владних партій, які, принаймні в Україні та Молдові, мали протилежні погляди на зовнішню політику; в Білорусі — це, навпаки, чинник тривалого авторитарного політичного режиму; 3) амбівалентність громадської думки, яка протягом періоду постійно коливалась між Сходом та Заходом; 4) об'єктивна слабкість економік всіх країн НСЄ, спочатку щодо РФ, а потім також і щодо ЄС. У Молдові та Україні до цих чинників слід додати ще один (як найбільш деструктивний) — неможливість для центральної влади контролювати всю територію країни (Придністров'я, Крим, Донбас), що не тільки тяжким тягарем лежить на розвитку суспільства, але й унеможлиблює вступ цих країн до ЄС та НАТО.

Після закінчення «холодної війни» відбулася інституціоналізація процесу міжнародного усупільнення до західного міжнародного співтовариства, у тому числі ЄС розробив Європейські угоди торгівлі й співробітництва, партнерства й співробітництва. Розширення у 2004 та 2007 рр., яке впритул наблизило ЄС до НСЄ, викликало зміни у його відносинах з Молдовою, Україною, навіть Білоруссю. Довгий час ці країни намагалися достукатися до дверей ЄС; на сьогодні між Молдовою, Україною та ЄС існує найвищий рівень легалізації відносин, отже зовнішньополітичні стратегії НСЄ певним чином реалізували їх національні інтереси. Але проблемою є все ще низький рівень втілення підписаних проектів. В окремих сферах НСЄ наблизилася до європейських стандартів, але позитивні зрушення не спостерігаються у такій важливій для ЄС сфері, як «спільні цінності» (демократія, верховенство закону, права і свободи людини). Це спричинено значною мірою корупційною системою, яку не викоринити в НСЄ за короткий час. У Білорусі Євросоюз керується стратегією кондиціональності й поширення правил, намагається змусити Білорусь політично та економічно модернізуватися. Але реальність свідчить, що «присутність» все ж не веде до «впливу» ЄС в цій країні. Отже протягом більшої частини досліджуваного періоду ЄС виглядав як слабкий актор, що реагував на події, а не формував їх власноруч.

Офіційний націоналізм Кремля у нульові роки знайшов своє відображення у таких поняттях-близнюках, як «суверенна демократія» і «енергетична супердержава». Пріоритетом для політичних еліт РФ стало відновлення геополітичного контролю над областями, суміжними з Росією, й над сферами впливу, що існували у радянські часи. Після «кольорових революцій» В. Путін прагнув до стабілізації Росії як центру економічної інтеграції ЄЄП для таких країн як Білорусь та Україна. Основним інструментом для цієї політики була енергетика. Немає причин очікувати будь-якого пом'якшення твердої лінії Москви щодо країн НСЄ.

Політика РФ щодо України коливалась від досить м'якого тиску 1990-х рр. ХХ — початку ХХІ ст. до відверто ворожої політики після Помаранчевої та Революції Гідності. Гострота реакції Кремля пояснюється

важливістю України для Росії. Вона визначається кількома ключовими факторами. Найважливішими серед них є позиція України як транзитного коридору для російських нафти і газу на шляху до клієнтів в ЄС; економічні активи, які становлять інтерес для бізнес-груп Росії; найбільша російськомовна община за межами РФ, зосереджена на сході та півдні України; претензії РПЦ на духовну владу над всіма православними вірянами в НСЄ. У свою чергу демократична еволюція України впливає на внутрішній розвиток у Росії. Москва розглядає присутність ЄС в НСЄ як гру з нульовою сумою і виклик її безпеці.

Ідеї та концепції білорусько-російської інтеграції є неоднорідними, а процес розвивається поетапно. Ініціатором зближення Республіки Білорусь та Російської Федерації виступала білоруська сторона, й у квітні 1996 року було підписано Договір про створення Співтовариства двох держав. Базовим завданням цього етапу стало знаходження формули інтеграції. Третій етап розпочався після підписання Договору про створення Союзної держави в грудні 1999 р. У Договорі визначені основні цілі Союзної держави: об'єднати Білорусь і Росію в Союзну державу зі спільним економічним, правовим, митним, оборонним простором, спільним бюджетом і грошовою одиницею, союзними державними органами, єдиною зовнішньою політикою. Однак після обрання на посаду президента Російської Федерації В. Путіна білорусько-російська інтеграція вступила у нову «прагматичну» фазу. Було сформульовано кілька сценаріїв інтеграції: 1) радикальний — втілення «унітарної» моделі, чи моделі «вертикальної інтеграції»; 2) розвиток на зразок Євросоюзу — моделі «горизонтальної інтеграції»; 3) об'єднання на основі Договору про створення Союзної держави. Саме в цей період відбувається переосмислення всього процесу об'єднання. Але декларації з визначенням базових напрямів співробітництва не відмінюють зростання об'єктивних протиріч щодо реалізації цієї програми, отже майбутнє відносин не виглядає цілком прогнозованим. На відміну від Білорусі політика Кремля щодо Молдови не мала великих коливань та була обумовлена придністровським питанням, що зі свого боку сприяло активізації молдовських еліт у виробленні більш рішучої політики відходу від Москви й залучення у західну сферу впливу. Але незрілість політичних еліт Молдови заважає говорити про остаточний вихід країни з російської сфери впливу.

Офіційна стратегія білоруського уряду нині, на відміну від періоду 1991–2006 рр., є багатовекторною. Дослідження зовнішньої політики Білорусі показує, що іншою вона не могла би бути навіть при демократичному режимі. Політика заснована на двох ключових аспектах: 1) диверсифікованість іноземних поставок енергоносіїв шляхом установалення більш тісних зв'язків з енергетично багатими країнами в СНД і за кордоном, 2) прийняття чіткого проєвропейського дискурсу у прагненні до більш тісного співробітництва в деяких галузях, що представляють взаємний інтерес, включаючи транспорт, кордони й енергетику. Розпочато й деякі практичні кроки в напрямку її реалізації: звільнення політичних ув'язнених, переговори з питань енергетики, відкриття представництва ЄС у Мінську.

Але президент О. Лукашенко, авторитарний лідер Білорусі, намагається зберегти повноту влади, що змушує його повсякчас лавірувати між ЄС та РФ. Оскільки зміна режиму в Білорусі не є вірогідною, не буде й зміни у зовнішній політиці країни.

За останні два роки в Україні зросли європейські надії. Різноманітність і менш однорідна Європа в майбутньому може відкрити нові шляхи інтеграції та адаптації європейського досвіду для таких країн, як Україна і Туреччина. Просування до об'єднаної Європи то прискорюється, то імітується, а іноді тільки проголошується. Насамперед західні партнери України постійно вказують на відсутність глибоких внутрішніх реформ у соціальній, економічній і правовій сферах і значні відступи з шляхів передбачуваного демократичного розвитку. Ключовим завданням для нашої країни стає проведення усвідомленої європейської політики в усіх напрямках. Одночасно поступово все більше даються взнаки євроскептичні настрої. Негативні характеристики можливостей європейського вибору пов'язані насамперед з тим, що європейські політики досить часто намагалися уникати прямих відповідей щодо можливих строків вступу України до ЄС. Крім цього, розвитку таких несприятливих іміджевих характеристик об'єднаної Європи сприяли зростаючі кризові явища в ЄС, які торкнулися фактично усіх сфер його життя. В Європі теж відчувається криза загальноєвропейської ідентичності й розповсюджується філософія «старої» і «нової» Європи при зростаючій кризі довіри інституціям і політиці офіційного Брюсселя.

Молдовська стратегія сьогодні виглядає найуспішнішою зі стратегій країн НСЄ й вже принесла країні перші дивіденди. Але пробуксовування деяких важливих внутрішніх реформ не дає можливості говорити про стабільний розвиток і цієї країни, про остаточну перемогу європейських цінностей у молдовському суспільстві. Попереду ще довга спільна з ЄС дорога, й успішне її закінчення нічим не гарантовано.

Проблеми Придністров'я і Криму є найбільш негативними чинниками, що впливають на стан територіальної цілісності держав НСЄ. Росія вміло маневрує навколо придністровського конфлікту, утримуючи контроль над Молдовою. Погроза визнанням незалежності ПМР корисна кожен раз, коли Молдова занадто далеко відхиляється. Попри те, що завдяки Москві були зупинені збройні дії між сторонами, саме позиція Росії фактично заморозила статус-кво. Своєю економічною підтримкою і захистом РФ запевнила Придністров'я у можливості успіху створення держави. А наполігши на тому, щоб рішення приймалися тільки за наявності консенсусу Росії, Молдови і ПМР, Росія надала Придністров'ю право вето з питань, що його не задовольняли. Російські війська на території ПМР стали важливою зброєю проти Молдови на переговорах. Чим більше Молдова вимагала від Росії їх виведення, тим більше остання усвідомлювала значимість цього аргументу. Незважаючи на численні зобов'язання, РФ не поспішає виводити війська із території Молдови, оскільки вона безпосередньо зацікавлена у збереженні своєї присутності в регіоні. Російські війська є головною перешкодою для мирних зусиль і опорою режиму І. Смирнова.

Це та широко розповсюджена контрабанда, організована й підтримувана режимом. Те ж саме можна сказати й про демілітаризацію, якій Тирасполь і Москва не підкорялися, незважаючи на російські зобов'язання. Проблема у тому, що тільки Росія має важелі для зміни ситуації. Питання повернення Криму виглядає не більш обнадійливим, аніж придністровське. Ймовірно, воно залишиться наступним поколінням й може бути вирішене тільки після зміни режиму в РФ, що малоймовірно у найближчі 30–40 років. Не випадково проблема Криму була винесена поза рамки Мінського процесу.

Є багато невирішених питань для подальшого вивчення регіону НСЄ, однак уже зрозуміло, що Молдова, Україна та Білорусь утворюють «регіон» якщо не з точки зору загальних цілей або консенсусу щодо взаємодії одна з одною (тут ситуація залишається нестабільною), то хоча б із точки зору взаємного розуміння та допомоги перед спільними геополітичними загрозами.

**Бузько Єлизавета**

студентка магістратури «Міжнародні відносини» другого року навчання

### **СУЧАСНІ НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ КОНФЛІКТІВ ТА ЇХ МІЖНАРОДНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ**

Під терміном «конфліктне врегулювання» мається на увазі діяльність акторів міжнародних відносин, спрямована на зниження напруженості між сторонами конфлікту. Існує чимало підходів до вивчення конфліктів, їх походження та врегулювання. Насамперед це відбувається через різницю трактувань поняття «конфлікт» та неможливість фахівців, що займаються вивченням конфліктів, прийти до консенсусу.

Гленн Снайдер так описав міжнародну кризу: «Міжнародна криза являє собою послідовність взаємодій між урядами двох або більше суверенних держав в умовах жорстких конфліктів, за винятком реальної війни, але з урахуванням небезпечно високої ймовірності війни». Криза не обов'язково з'являється між державами, вона також може бути внутрішньою або культурною. «Конфлікт — це кризова ситуація на внутрішньому або міжнародному рівні». У двох держав можуть бути різні погляди одна на одну. Розбіжності в перспективах породжують кризу. Дивергенція означає конфлікти інтересів і конфлікти поведінки. Коли інтереси двох громад або двох держав розходяться, кризова ситуація може бути вирішена, наприклад, рух свободи мусульман також є кризовою ситуацією, в якій більш ніж одна громада вступає в конфронтацію.

З історії відомо, що людство зіткнулося з конфліктами ще з моменту свого виникнення: суперечки та війни супроводжували його протягом історичного розвитку суспільства. І лише у XX ст. у Статуті ООН з'явилася стаття 33 «Мирне розв'язання суперечок», якою, у частині першій, передбачається: «Сторони, що беруть участь у будь-якому конфлікті, продовження якого могло б загрожувати підтримці міжнародного миру й безпеки, повинні насамперед намагатися вирішити конфлікт шляхом переговорів,

обстеження, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональних органів або угод чи інших мирних засобів на власний вибір». Тобто це повинно стати стандартом, що визначає норму міжнародної поведінки в разі можливого виникнення збройних конфліктів. Проте, незважаючи на розуміння небезпеки конфліктів та використання засобів щодо їх попередження, міжнародних конфліктів уникнути не вдається. Друга частина цієї статті Статуту говорить, що Рада Безпеки, за необхідності, вимагає від сторін розв'язання спорів за допомогою саме таких засобів. Однак згідно з практикою, сторони, що розпочали міжнародний військовий конфлікт, вже порушують основні принципи суспільного співіснування, що веде до людських втрат та поневіряння громадян. Таким чином, вимоги міжнародної спільноти повинні стати більш дієвими в плані превентивної політики щодо запобігання та розв'язання таких конфліктів.

Міжнародне врегулювання конфліктів пов'язано з процесами усунення напруженості між державами або підтримання їх на рівнях, що відповідають постійним мирним переслідуванням державами своїх цілей (індивідуальних або колективних). Детальний опис процесів врегулювання конфліктів у межах спільноти може спричинити повний опис численних і складних видів і ступенів розбіжностей та спільних проблем, що виникають між її членами. Ця заява підтверджує, що, з одного боку, конфлікт і навіть війна зовсім не є ненормальною частиною міжнародного життя (Stone 1954; Wright 1942; Boasson 1950; Singer 1949; Boulding 1962; Міжнародна соціологічна асоціація 1957). Було підраховано, що, в теорії лише 270 років з трьох з половиною тисяч років були вільними від воєн. З іншого боку, ми не повинні йти настільки далеко, щоб ідентифікувати «міжнародну політику» повністю з «опозиційними» відносинами груп. Чарльз Боассон стверджує, що така ідентифікація недостатньо враховує роль умов життя, вплив норм правового й етичного судження, а також вплив звернення до правосуддя (Боассон 1963). Кооперативний аспект підкреслюється Ернстом Хаасом, який вивчив перспективи сучасного міжнародного «функціоналізму» перед різними змінюваними типами національних суспільств і майбутнього міжнародного середовища (Хаас 1964), а також Джоном Бертоном, який запропонував тезу про те, що використання влади постійно поступається місцем спільним заходам навіть в опозиційних відносинах між державами, які мають власні, незалежні, «неприєднані» інтереси в регіональних і функціональних механізмах (Бертон 1965).

Дослідження міжнародного врегулювання конфліктів не може бути зведено до детального вивчення процесу прийняття рішень, навіть якщо ми можемо отримати всю інформацію, уявлення, інтерпретації та альтернативні варіанти, доступні для осіб, що приймають рішення. Рішення часто мають глибоке значення для конфлікту, але такі рішення є лише частиною контексту та змісту конфлікту та його вирішення. Докладні дослідження з прийняття рішень мають два серйозні недоліки: вони тягнуть за собою нескінченну і часто беззмістовну групу деталей, і вони можуть втратити

важливі фактори, концентруючись на повідомлених або пізнаваних рішеннях. Повна сукупність обставин, що становлять міжнародний конфлікт, діє навіть тоді, коли особи, які приймають рішення, не діють і не знають про всі обставини.

Американський політолог, представник теорії неореалізму Кеннет Уолтц протиставив три зображення міжнародних відносин, які разом допомагають пояснити міжнародний конфлікт і війну: людська природа (також звана індивідуальним рівнем), склад і структура держав (також звана державним рівнем) і анархічна державна система (також звана системним рівнем), в межах яких існують держави і борються за виживання. Хоча неореалізм Уолтца надавав перевагу третьому образу для пояснення війни, сукупний ефект його трьох образів також переконливий: лідери та громадяни з успадкованими і вивченими зразками людської агресії, які живуть в репресивних, слабких або надмірно агресивних державах, взаємодіючи один з одним під час відсутності глобальної влади, неминуче втягуються в насильницький міжнародний конфлікт.

### **Ванян Вероніка**

студентка магістратури «Міжнародні відносини» другого року навчання

## **ЕТНІЧНИЙ ЛОБІЗМ ЯК ЧИННИК ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ВІРМЕНІЇ**

Різні історичні, політичні, соціально-економічні та технологічні фактори вважаються ключовими рушіями сучасного глобалізованого світу, де багато людей живуть далеко від своєї країни походження у межах формальних чи неформальних етнічних спільнот. В останні роки все більшого значення набуває потенціал діаспори в якості соціально-економічного і політичного інструменту розвитку малих країн. Таким чином, багато етно-лобістських груп використовують фактор своєї спадщини в якості інструменту політичного впливу. Це особливо стосується Вірменії, діаспора якої стала інтенсивно брати участь в житті країни з моменту здобуття незалежності в 1991 р.

Важливість політологічного аналізу взаємодії між Вірменією та вірменської діаспорою обумовлена тим, що вірменська діаспора належить до числа найбільш впливових діаспор, що мають глибоке коріння в країнах свого перебування. Це означає, що діаспора може використовувати весь свій потенціал не тільки з метою вирішення завдань, що стоять перед конкретними громадами, а й взаємодіяти з РВ у вирішенні політичних питань загальнонаціонального характеру. У політичній сфері засобами сприяння діаспори Вірменії є лобістська робота, діяльність вірменських політичних діячів, особливо тих, хто досяг високого становища в інших країнах.

Історія формування вірменської діаспори має багатотомове коріння і багато в чому пов'язана зі складним геополітичним становищем Вірменії на стику Європи й Азії, західних і східних імперій, постійними війнами в різних напрямках через вірменську територію, наслідком яких ставали

численні матеріальні руйнування і людські жертви, а також армії біженців і вимушених переселенців. Хоча протягом багатьох століть в різних країнах світу існували вірменські громади, діаспора як така сформувалася безпосередньо в період, що пішов за Геноцидом вірмен 1915 р., здійсненим турками-османами, що призвело до масових вимушених переміщень та незворотно змінило траєкторію розвитку діаспори. Наступні хвилі міграції пов'язані з періодом від Другої світової війни до набуття Вірменією незалежності в 1991 р. В результаті конфлікту з Азербайджаном і блокади з боку Туреччини сотні тисяч вірмен біженців з Азербайджану кинулися до Вірменії, велика частина яких потім емігрувала до Росії і США.

За різними даними, сьогодні в світі проживає понад сім з половиною мільйонів вірмен (згідно з максимальними оцінками — до 10 млн осіб), в той час як в Республіці Вірменія — приблизно три мільйони етнічних вірмен. Найбільш численна вірменська громада проживає в Росії (близько 2,5 млн осіб на 2018 р.). Чисельність вірменської діаспори в країнах далекого зарубіжжя перевищує два мільйони людей. Нині найбільші вірменські громади існують в США (більше 1 млн осіб), Франції (близько 500 тис.), Ірані (180 тис.), Лівані (120 тис.) і Сирії (120 тис.).

Актуальність теми дослідження обумовлена, перш за все, важливою роллю, яку лобістська діяльність вірменської діаспори відіграє при формуванні політики ЄС і США на Південному Кавказі — в регіоні, де Росія має життєво важливі інтереси. Фактор вірменського лобізму не може не враховуватися при поясненні, оцінці і прогнозуванні прийняття адміністрацією і конгресом США зовнішньополітичних рішень, які зачіпають інтереси Росії, Республіки Вірменія, Азербайджану, Туреччини.

Розглядаючи загальний вплив лобізму на прийняття політичних рішень, необхідно відзначити праці Т. Амбросіо, Зб. Бжезинського, Б. Робінса, Т. Сміта, Р. Снайдера, С. Хантінгтона, Й. Шейна та ін. Етнічний лобізм розглядається американськими вченими двояко. Плюси інституту етнічного лобізму підкреслюють такі дослідники, як Амбросіо і Шейн. Наприклад, Шейн висуває тезу про те, що участь етнічних лобі в політичному процесі є показником високого рівня суспільно-політичної інтеграції. Амбросіо вважає, що підвищення ролі етнічних груп — результат змін в самій державі після «холодної війни». Інші американські експерти з настороженістю ставляться до етнічного лобізму. Роббінс стверджує, що участь етнічних груп у зовнішній політиці шкодить національним інтересам. Діяльність вірменського лобі в США відображена в роботі Грегга, який зазначає, що завдяки зусиллям вірменських лобістських груп Вірменія отримала всебічну підтримку США.

Метою нашого дослідження є виявлення основних механізмів впливу вірменського лобі на процес прийняття зовнішньополітичних рішень в інших державах. Для досягнення мети вирішувалися такі завдання: визначити поняття лобізму, простежити процес формування і діяльність вірменської діаспори на території інших держав, вивчити характерні особливості основних інститутів вірменського лобі, розглянути приклади реалізації лобістської діяльності.



Вірменська діаспора в країнах далекого зарубіжжя домоглася чимало успіхів в общинному і національному житті. Завдяки зусиллям вірменських політичних партій і лобістських структур, а також впливовим позиціях вірменського капіталу, діаспора домоглася визнання Геноциду вірмен в османській Туреччині в ряді держав світу (в тому числі в Аргентині, Бразилії, Кіпрі, Греції, Італії, Франції, Бельгії, Швеції, Швейцарії та ін.) і міжнародних організаціях (включаючи Європарламент). Цій обставині певною мірою сприяли титанічні зусилля вірменської просвіти і політичної пропаганди за кордоном. У 2011–2014 рр. вірменське лобі домоглося визнання незалежності НКР штатами Род-Айленд, Мен, Луїзіана, Массачусетс і Каліфорнія. США продовжують надавати гуманітарну допомогу НКР, але з політичної точки зору Вашингтон робить ставку на Азербайджан як на важливого актора в рамках політики диверсифікації поставок енергоресурсів в Європу.

Сьогодні малі країни і народи мають більше можливостей для вироблення механізмів «м'якої» сили. У перші роки незалежності Вірменія проводила компліментарну зовнішню політику, де в якості головного інструмента виступали високоорганізовані структури діаспори по всьому світу. Цей фактор дозволяв республіці, що знаходиться в блокаді з боку Туреччини і Азербайджану, мати збалансовані відносини з регіональними та глобальними центрами сил, незалежно від їх ставлення один до одного (наприклад, США та Іран, Росія і Грузія). Однак Вірменія, вступивши в Євразійський союз, багато в чому обмежила свої зовнішньополітичні маневри. Звичайно, цей вибір був зроблений не тільки з об'єктивних причин (безпека, новий майданчик з Росією), але і з суб'єктивних (міжнародна обстановка, зовнішній тиск).

Теорія політичного реалізму стверджує, що мала держава і її народ, що залежать від одного центру сили, піддані серйозному ризику. У зв'язку з регіональною і міжнародною нестабільністю Вірменія, яка об'єктивно потребує стратегічного діалогу з Росією, повинна шукати й інші політичні можливості. Через обмеженість ресурсів та інструментальних можливостей саме діаспора повинна взяти на себе цю складну, але життєво важливу функцію. Ряд вірменських політологів висувають примітивну тезу про те, що вже сам факт наявності діаспори є гарантією збереження стабільних відносин Єревана із зовнішнім світом.

Тим самим значення діаспори для Вірменії в політичній сфері полягає в захисті і просуванні її інтересів за кордоном. Такі завдання, як скасування блокади з боку Туреччини і Азербайджану, врегулювання Нагірно-Карабахського конфлікту, поглиблення двосторонніх відносин з різними країнами, збільшення обсягів допомоги, яка надається Вірменії, припинення прийняття антивірменських документів, потребують не тільки зусиль, які додаються Вірменією у зовнішньополітичній сфері, але і діяльного сприяння діаспори.

**Воробйова Марія**

студентка магістратури «Міжнародні відносини» другого року навчання

## **ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

Останніми десятиліттями в країнах Латинської Америки спостерігаються значні економічні та політичні зміни, що впливають не тільки на їх місце та роль в регіоні, а й на зміну та появу нових акторів. Характерною тенденцією зовнішньої політики країн Латинської Америки на сучасному етапі є прагнення до регіональної інтеграції, яка позитивно впливає як на політику, так і на економіку країн регіону.

Бразилія з 2003 р. активно бере участь в програмі поширення глобальної влади та отримання більшого впливу в управлінні як в економічній сфері, так і в сферах безпеки. Бразилія прагне захистити національну автономію, зміцнити свою економіку й отримати більше впливу на світовій політичній арені. Держава надає пріоритетне значення співробітництву Південь — Південь для досягнення цих цілей. Відносини з країнами Південної Америки та іншими країнами БРІКС є пріоритетними. Це обумовлено двома тенденціями.

По-перше, Південна Америка відіграє важливу роль в геополітичній стратегії Бразилії та в цілях створення бразильської сфери інтересів, а також платформи для конкурентоспроможного входження Бразилії у світову економіку. Бразилія стала відносно успішною у зв'язку зі створенням Ради оборони Південної Америки, значним економічним і торговельним зв'язкам, а також розвитку інфраструктури, що покращують доступ до бразильських експортних ринків в Азії і на півдні Америки. Бразильські стратегії були в цілому успішними. На регіональному рівні країна успішно сприяла створенню Ради спільної оборони в УНАСУР, що допомагає побудові регіональної архітектури безпеки. Це означає, що Південна Америка все більше стає сферою впливу Бразилії. Однак регіон Південної Америки не є згуртованим блоком, оскільки національні інтереси і стратегії країн багато в чому значно розходяться. Тому УНАСУР функціонує тільки як міжурядовий інститут, заснований на повазі до національного суверенітету і самостійної політики. В даний період можна стверджувати, що основний зовнішньополітичний пріоритет Бразилії перейшов від співпраці в регіоні Південної Америки до співпраці з іншими членами БРІКС. Коаліція стає все більш важливим гравцем в ключових багатосторонніх інститутах. Це створило ситуацію, в якій традиційним західним державам все частіше необхідно домовлятися про питання безпеки та економічного управління з новими державами.

Мексика тривалий час намагалася відновити та зміцнити свій вплив, а також продемонструвати свою «регіональну приналежність» та вагу в регіоні. На підтвердження свого зовнішньополітичного курсу і для відновлення впливу в регіоні президент Ф. Кальдерон (2006–2012 рр.) підписав угоду про «Стратегічне партнерство» з Аргентиною. Цією угодою Аргентина хотіла знизити торгіву залежність від Бразилії. Мексика ж в свою

чергу розширила зв'язки з Бразилією, яка запропонувала налагодити тіснішу співпрацю з МЕРКОСУР. Продовження і розвиток спільної політики з фундаментальних питань міжамериканської і міжнародної систем, економічна взаємозалежність і спільні прагнення до інтеграції через участь в форумах, а також використання більш надійних регіональних координуючих механізмів, як МЕРКОСУР були основними напрямками розвитку зовнішньої політики, які були заявлені Мексикою.

На даний момент Мексика націлена на розвиток інтеграційного процесу в регіоні Латинської Америки, саме тому вона виступила в якості одного з ініціаторів створення СЕЛАК, підтримала створення УНАСУР і брала участь в утворенні Тихоокеанського альянсу. Мексика все ж залежить від Сполучених Штатів в політичному, економічному, соціальному і культурному планах, причому загроза культурного домінування з боку США, яку асоціюють з проблемами національної самосвідомості, стала основним джерелом непорозумінь і підозр з боку Мексики. Мексика хотіла б проводити власний зовнішньополітичний курс і розробити власну міжнародну стратегію без опори на Сполучені Штати Америки. Але на даному етапі її розвитку втілити ці прагнення в життя поки не є можливим. На сучасному етапі Північноамериканська зона вільної торгівлі втратила свою актуальність і швидше обтяжує Мексику, ніж допомагає їй розвиватися.

Зовнішня політика Куби також зазнала змін на сучасному етапі. Особливістю її політики є гнучкість, успішне використання «м'якої сили» в дипломатії, охорони здоров'я та поглиблення співробітництва Південь — Південь, а також відмова від орієнтації на одного союзника. Також держава як і раніше зацікавлена у відродженні «Руху неприєднання», вбачаючи ньому потенціальне співробітництво та підтримку між країнами Третього світу.

Важливою тенденцією зовнішньої політики Куби є співпраця з Китаєм та Росією, які зацікавлені в подальшому розвитку відносин з країнами всього Латиноамериканського регіону. Китай рішуче зміцнив свій вплив у регіоні й безпосередньо на Кубі. Нове кубинське керівництво не змінює прокитайський курс, тому що на відміну від невизначеності, пропонованої США, і з огляду на історичний контекст відносин для Куби Китай є більш вигідним і надійним партнером, ніж США.

Зовнішня політика Куби щодо Росії в цілому ефективна. Створена правова база для взаємовигідного російсько-кубинського співробітництва. Куба розглядає Росію як одного з важливих партнерів на міжнародній арені, тому що їхні погляди на світові проблеми дуже схожі. ЄС також підтримав зміну влади на Кубі та зацікавлений в подальшому розвитку відносин. Наприклад, в листопаді 2017 р. був підписаний договір про політичну співпрацю, що свідчить про наміри організації рухати Кубу в бік лібералізації.

Отже економічний та зовнішньополітичний розвиток Латинської Америки сьогодні привертає провідні держави до більш тісної співпраці з країнами регіону. США, Китай, Японія і Європейський Союз конкурують між собою в регіоні, намагаючись завоювати довіру латиноамериканських дер-

жав. Через географічну близькість та історичну складову політики США, які вже давно співпрацюють з державами регіону, ця держава має й досі величезний вплив на більшість країн Латинської Америки, але однією з тенденцій цих країн на сучасному етапі є поступовий відхід від орієнтації на США та розвиток відносин з іншими великими державами, як Росія та Китай. ЄС також прикладає зусилля для збереження, а в деяких випадках і відновлення відносин з державами Латинської Америки. Держави Латиноамериканського регіону починають розвивати самостійну зовнішню політику, а також зацікавлені в регіональній інтеграції. Важливу роль у розвитку цього напрямку відіграють УНАСУР, СЕЛАК, які стали альтернативою Організації американських держав, що традиційно знаходиться під впливом Вашингтона.

### **Гербеєв Андрій**

студент магістратури «Міжнародні відносини» другого року навчання

## **РОЛЬ ІНДО-ПАКИСТАНСЬКОГО КОНФЛІКТУ У ПЕРЕРОЗПОДІЛІ БАЛАНСУ СИЛ У ПІВДЕННІЙ АЗІЇ**

Сучасна модернізація політичної картини світу характеризується трьома основними чинниками: високою швидкістю поширення завдяки процесам сучасної глобалізації; наростаючою хаотизацією міжнародних відносин; множинністю конфліктів, які супроводжуються величезною різноманітністю їх форм. Слід відмітити, що, незважаючи на завершення глобального протистояння, у сучасному світі загальна кількість міжнародних та внутрішньополітичних конфліктів продовжує збільшуватися, виникають їх нові форми та на зміну традиційним війнам проти колоніалізму й неоколоніалізму приходить нове покоління небезпечних міжцивілізаційних конфліктів, які стосуються сучасної моделі міжнародної безпеки. При цьому міжнародні конфлікти стають точкою перетину інтересів найбільших світових акторів — США, Китаю, Росії та Європейського Союзу.

Упродовж понад піввікової історії виключно важливою сферою зі стратегічної точки зору, де перетинаються інтереси Росії, Китаю та США, виступає Південна Азія.

Південна Азія, на думку багатьох політиків та аналітиків, — це регіон, в якому ризик озброєного конфлікту із застосуванням ядерної зброї досить великий. Стан ускладнюється тією обставиною, що в травні 1998 р. спочатку Індія, а за нею й Пакистан провели серію підземних ядерних випробувань та перетворилися на ядерні держави, хоча і не визнані світовою спільнотою. Успішно проведені в подальші роки роботи з виробництва ракет різної дальності привели до формування стратегічних ракетно-ядерних сил в обох країнах. Більше того, на тлі зростання економічного потенціалу цього регіону відбувається процес його мілітаризації. Рівень військових витрат в регіоні росте з такою швидкістю, яка поступається лише регіону Близького Сходу та Північної Африки. Основна доля витрат на військові

потреби припадає на Пакистан та Індію. Така ситуація не може не хвилювати світову спільноту, оскільки нарощування військового потенціалу сприяє наростанню конфліктності в регіоні, а це виступає реальною загрозою міжнародної безпеки.

Сучасний період в Південній Азії відрізняється збереженням елементів конфліктності в індійсько-пакистанських зв'язках. Наріжним каменем досі залишається проблема Кашміру. Так, новим проявом збереження напруженості конфлікту є події у кінці лютого 2019 р., коли сторони неодноразово звинувачували одна одну у «неспровокованому обстрілі»; до лінії розмежування сторін (повноцінний державний кордон в регіоні відсутній) з обох боків підтягувалися резерви, не замовкали войовничі заяви. З березня відновлено колишній рівень дипломатичних стосунків, намічені переговори з деяких спірних питань.

Проте потрібно розуміти, що обидві країни живуть не у безповітряному просторі, в регіоні стикаються інтереси різних геополітичних гравців (Росії, Китаю та США), й до вирішення ситуації підключатимуться інші держави. Також в регіоні за останній час сталися певні зміни: по-перше, в Афганістані все більше розширює свій вплив «Ісламська держава»; по-друге, змінилася американська політика відносно Індії та Пакистану. Також зміни пов'язані з посиленням китайської позиції в Центральній Азії (значні китайські інвестиції відповідно до ініціативи Нового шовкового шляху «Один пояс — один шлях») і в Південній Азії.

Зміна американської політики в Південній Азії створила нові сприятливі умови для Росії. Ще у 2014 р. Пакистан та Росія підписали договір про оборонну співпрацю, завдяки якій Росія навіть зняла ембарго на експорт зброї в Пакистан.

У 2015 р. Пакистан та Росія підписали міжурядову угоду про співпрацю в реалізації проекту будівництва газопроводу «Північ — Південь», який передбачає зведення Росією 1100-кілометрового трубопроводу Карачі — Лахор, та обидві сторони повні рішучості виконати цей проект.

Досить тісна та взаємовигідна співпраця складається й між Пакистаном та Китаєм: будівництво «Китайсько-пакистанського економічного коридору» (далі КПЕК), що є мережею автомагістралей, портів, залізниць, енергосистем, який буде вигідний не лише Китаю та Пакистану, але й регіону в цілому. Китайські інвестиції в цей проект перевищують \$ 60 млрд. Протяжність КПЕК, що починається в китайському Кашгарі та закінчується в пакистанському порту Гвадар, складає 3 тис. км. Тим самим подібне співробітництво свідчить про посилення китайських позицій в регіоні.

Відносно китайського проекту Нового шовкового шляху, то він також дає можливість посилити позиції в цьому регіоні Китаю та Росії, оскільки зміцнюються взаємні зв'язки і держави стримують максимальний доступ до Індійського океану. Крім того, Росія отримає з проекту свою вигоду, оскільки товари по дорозі з Південної Азії та Китаю в Європу залізницею проходять через Росію.

Що ж до позицій США в Південній Азії, то в останні роки відносини між США та Індією покращуються і, навпаки, американо-пакистанські

стосунки стають все гіршими. І, як відзначалося раніше, така ситуація привела до тіснішої співпраці Ісламабаду і Москви. З метою посилення своєї позиції в регіоні США в Південній Азії вибудовують новий трикутник Вашингтон — Делі — Кабул — американські стратеги представляють його як противагу трикутнику Москва — Пекін — Ісламабад. Як зазначив Рекс Тіллерсон, Індія повинна грати центральну роль в забезпеченні безпеки та стабільності в Індо-Тихоокеанському регіоні, відмітивши «виникаюче стратегічне партнерство Делі та Вашингтона». Як впливає з виступу держсекретаря США, адміністрація Д. Трампа бачить в Індії провідника ідей «верховенства закону, свободи судноплавства, універсальних цінностей та свободи торгівлі».

Таким чином, аналіз ситуації в Південній Азії дає можливість говорити про те, що в умовах існування конфліктної ситуації між Індією та Пакистаном деякі світові актори зміцнили свої позиції в регіоні, також перерозподіл сфер впливу свідчить про посилення позицій Росії і Китаю, похитнувши роль США в регіоні.

### **Драгомирова Олена**

студентка магістратури «Міжнародні відносини» другого року навчання

### **СУЧАСНІ НАПРЯМИ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ООН**

Одним з найважливіших напрямків діяльності Організації Об'єднаних Націй є операції з підтримання миру (ОПМ) і пов'язані з ними інші види миротворчих зусиль, що у комплексі отримали назву «миротворча діяльність ООН».

Миротворчість є особливим видом колективних військових заходів, здійснюваних міжнародним співтовариством, що принципово відрізняється від заходів примусового характеру, які можуть прийматися Радою Безпеки ООН відповідно до глави VII Статуту Організації Об'єднаних Націй з метою підтримки або відновлення міжнародного миру і безпеки, а також дій держав, що вживаються ними самостійно або в складі міжнародних коаліцій на основі статті 51.

Розширення миротворчої діяльності ООН призвело до численних труднощів для Організації Об'єднаних Націй як організації та її держав-членів, що беруть участь в ОПМ. У постбіполярному світі ООН була змушена все частіше закликати реагувати на «виклики іншого роду», наприклад, гуманітарні проблеми, які підвищують необхідність втручання, при цьому не маючи чітких вказівок про те, як слід діяти. Концепція світу, продовжуючи розширюватися, стала включати в себе такі поняття: миротворчість, миробудівництво та примус до миру — часто позначаються як «друге покоління» ОПМ, тому що вони включають в себе військові, політичні, соціальні та гуманітарні аспекти, які рідко присутні в традиційних ОПМ. Але незважаючи на збільшення їх числа, складності та розширення цілей цих ОПМ, термінологія для їх визначення залишається неясною. В результаті термін «миротворчість» широко використовується як загаль-

не поняття, яке охоплює всі варіації першого і другого покоління миротворчих операцій.

У міжнародному лексиконі склалися поняття для визначення дій ООН щодо врегулювання конфліктів: «peacekeeping», «peacemaking», «peace enforcement» та «peacebuilding» («підтримка миру» чи просто миротворчість, «зміцнення миру», «заходи з примусу до миру» та «миробудівництво» відповідно). Іноді поняття «peacekeeping» і «peacemaking» використовуються без необхідного врахування сутності миротворчої діяльності ООН.

Підтримка миру — це дії, пов'язані з розгортанням в районі конфлікту груп спостерігачів, військових контингентів і / або поліцейського, а часто і цивільного персоналу ООН з метою сприяння дотриманню досягнутих угод про припинення вогню. Головна мета підтримки миру — припинити кровопролиття, роз'єднати конфліктуєчі сторони. Тобто миротворчість — це дії, спрямовані на досягнення угоди між конфліктуєчими сторонами головним чином за допомогою мирних засобів, передбачених главою VI Статуту ООН. У той час як зміцнення миру спрямоване на остаточне врегулювання конфлікту політичними методами, шляхом переговорів і укладення відповідних угод. Генеральний Секретар пропонує свого роду «послугу» для сприяння врегулюванню конфлікту. У такому випадку миротворцями можуть бути також посланці, уряд, групи держав, регіональні організації або Організація Об'єднаних Націй. Миротворчі зусилля можуть також вживатися неофіційними і неурядовими групами або видатним діячем, які працюють незалежно.

Заходи з примусу до миру мають на увазі застосування ряду примусових заходів, в тому числі застосування військової сили. Це вимагає явного дозволу Ради Безпеки. Вони використовуються для відновлення міжнародного миру і безпеки в ситуаціях, коли Рада Безпеки вирішила діяти перед лицем загрози миру, порушення миру або акту агресії. Рада може використовувати, де це доречно, регіональні організації та установи для примусових дій під її керівництвом і відповідно до Статуту ООН.

Миробудівництво або постконфліктне миробудівництво націлене на зменшення рівня появи або поновлення конфлікту, шляхом зміцнення потенціалу національного управління конфліктами на всіх рівнях і створення основ для стійкого миру та розвитку. Мета заходів з миробудівництва — створити для країни-реципієнта клімат для ефективного та законного виконання своїх основних державних функцій. Це складний та довгий процес створення необхідних умов для стійкого миру.

Термін «миротворчі операції» увійшов до загального вжитку на початку 1960-х рр. і означає «операції зі встановлення та підтримання миру та стабільності, які здійснюються легкоозброєними міжнародними контингентами, зазвичай після досягнення перемир'я або підписання угоди про припинення вогню за згодою протиборчих сторін». У 1990-х рр. цей термін набув широкого значення. Отже за своїм характером, порядком проведення і завданнями, які вирішують при міжнародних миротворчих операціях, визначають такі його типи: зі встановлення миру, з підтримання миру, з примусу до миру, з розвитку миру.

**Надибський Микола**

студент магістратури «Міжнародні відносини» другого року навчання

## **ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА КРАЇН ЗАХІДНИХ БАЛКАН**

У регіон Західні Балкани (РЗБ) входить ряд країн колишньої Югославії (Боснія і Герцеговина, Сербія, Хорватія, Чорногорія, Республіка Північна Македонія, частково визнана республіка Косово) і Албанія. З розпадом соціалістичного блоку та Югославії перед новоутвореними постсоціалістичними країнами постало питання обрання нового вектора зовнішньої політики.

На початку 1990-х рр. країни РЗБ проголосили європейський напрямок як головний у своїй зовнішній політиці. Уже на початку 2000-х років країни регіону активно залучились до євроінтеграційних процесів. Розширення ЄС має велике значення не тільки для країн-кандидатів, а й для країн-членів. Регіон РЗБ все ще залишається потенційно нестабільним та джерелом потенційної конфліктогенності, а країни-члени ЄС зацікавлені в стабільності своїх сусідів, тому й проводять активну політику, направлену якщо не на повне членство в структурі, то на залучення до тісного співробітництва в межах ініційованих Союзом програм. Крім того, РЗБ можна вважати «природним» розширенням, оскільки уже не тільки знаходиться в оточенні країн-членів, а й одна з країн регіону, Хорватія, стала повноправним членом Європейського Союзу. Незважаючи на все зазначене, серед країн-членів ЄС як і раніше не має єдиної позиції щодо розширення, крім того вступ наступної держави відтермінується. Причини є досить різними, одні держави пояснюють це стомленістю від розширення, позиція ж інших направлена проти конкретної країни, наприклад, Греція та Болгарія — проти Північної Республіки Македонії.

Для країн РЗБ членство в ЄС є джерелом інвестицій, потрібних для політичних та соціально-економічних трансформацій, зовнішніх гарантій безпеки та стабільності.

Для вступу до ЄС країни-кандидати повинні виконати, окрім Копенгагенських критеріїв, ще й ті, що висуваються тільки до країн РЗБ. Країни-кандидати мають відповідати таким вимогам: стабільні інститути, які гарантують демократію, верховенство закону, права людини, повагу та захист прав меншин; функціональна ринкова економіка та здатність впоратись з конкуренцією і ринковими механізмами ЄС; здатність взяти на себе й ефективно виконувати обов'язки члена структури. Окрім уже зазначених вимог до країн РЗБ висувались ще й додаткові: розвиток регіонального співробітництва, співробітництво з Міжнародним трибуналом по колишній Югославії.

Розширення ЄС на Балкани ускладнюється рядом чинників, перш за все, це конфлікти 1990-х років, наслідки яких можна спостерігати й на сучасному етапі. Кожна країна регіону має як проблеми, властиві всім постсоціалістичним країнам, так і свої власні. Серед загальних проблем слід відзначити: відсутність свободи ЗМІ, високий рівень корумпованості. Особливо проблематично відбувається транзит та консолідація демократії в Албанії. Політичні партії використовуються для захисту економічних



інтересів окремих кланів. Крім того, гостро стоїть проблема прав людини та гендерної рівності.

Протягом багатьох років був відсутній прогрес в євроінтеграційній політиці Республіки Північна Македонія через проблему назви, але уряд країни пішов на поступки й прийняв нову.

Сербія є досить складним випадком, тому що розглядається «провідником» російської політики на Балканах, крім того, проблемним є відносини Косово — Сербія. Нормалізація відносин між Белградом і Приштиною є безумовно важливою складовою регіональної стабільності та подальшого прогресу в євроінтеграційній політиці.

Найбільш успішною державою в процесі євроінтеграції виявилась Хорватія, яка вже приєдналась до ЄС. Цей факт є надзвичайно важливим, оскільки хорватський досвід може слугувати прикладом для інших країн РЗБ, яким властиві схожі стартові умови та проблеми.

### **Нерез Микита**

студент магістратури «Міжнародні відносини» другого року навчання

## **ВІЙНА НОВОГО ПОКОЛІННЯ У ПОЛІТИЦІ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ**

«Війна нового покоління» — новий підхід до реалізації концепції нетрадиційних бойових дій, пов'язаний з сучасними російськими військово-теоретичними напрацюваннями у сфері ведення війн ХХІ ст. Багато західних теоретиків вважають, що це поняття виникло як відповідь російської військової думки на західну ідею гібридної війни. Уперше про нього заговорили після вторгнення Росії в Грузію в 2008 р., проте у своїй повній формі ця концепція була реалізована в 2014 р., з початком Кримської кризи та військової підтримки Російською Федерацією сепаратистських республік на Донбасі.

Варто відмітити, що РФ, перебуваючи в украї тяжкому стані після розпаду Радянського Союзу, тим не менше досить швидко стала повертатися до ролі активного гравця на геополітичній арені, передусім за допомогою сили. Передмови застосування тактики, суміжної з гібридною війною, походять ще з теорії і практики Радянської армії часів «холодної війни». Проте еволюція поняття «війна нового покоління» почалася у 1990-х рр., пройшовши гарт у вогні Придністров'я і кавказьких війн, перейшовши в 2000-ті рр. через втручання у конфлікт у Косово і війну з Грузією в 2008 р., остаточно оформившись теоретично в 2013 р. у «Доктрині Герасимова», а в 2014 р. на практиці з моменту початку війни з Україною.

Згодом вже випробувану на Україні тактику президент Володимир Путін повною мірою застосував у Сирії, вплутавшись в протистояння як із західною коаліцією, так і з радикальними ісламістами. Саме таке успішне застосування Росією «війни нового покоління» кидає виклик західним країнам і їх військово-теоретичній науці, відкриваючи нову епоху в самому понятті конфлікту між державами.

Основною відмінністю гібридної війни від «війни нового покоління», згідно з «Доктриною Герасимова», є набагато більший нахил до невійськових чинників. В той час як концепція гібридної війни пропонує відмову від прямого вторгнення й орієнтацію на лояльних своїй стороні інсургентів у стані супротивника, приховані операції і посилену роль спеціальних служб, «війна нового покоління» є набагато масштабнішою і спектральною агресією із застосуванням політичного тиску через групи впливу лоялістів-колаборантів, посиленої ролі ЗМІ та державної пропаганди як в стані супротивника, так і всередині, використання дипломатії як зброї, що разом з військовими методами надає можливість вести повноцінну та смертоносну війну з супротивником при де-юре її відсутності.

Отже основними принципами поняття «війна нового покоління» є:

- політичний тиск — через агентів впливу, пропаганду, інформаційні операції, компрометацію місцевої влади;
- опосередкований вплив — через організацію кібератак, порушення роботи транспортної інфраструктури, підготовку і озброєння повстанців;
- військове втручання — через показове висунення своїх військ до кордону, об'єднання зусиль повстанських угруповань з частинами регулярної армії;
- примусове стримування — шляхом агресивного патрулювання повітряних кордонів, перекидання систем тактичної ядерної зброї, маневри військами в масштабах театру воєнних дій або континенту;
- дипломатичні маніпуляції — жонглювання домовленостями про припинення вогню, внесення розбрату в табір лояльних супротивнику країн за допомогою економічних важелів.

Джерела, опрацьовані у ході дослідження, дозволяють зробити висновок, що основні принципи ведення воєнних дій російськими військами піддавалися ретельному перегляду і були істотно змінені. Очевидно, що прямий вплив та підрив супротивника зсередини тепер більш прийнятний за пряме руйнування, безконтактний бій більш прийнятний за безпосереднє зіткнення, культурна війна більш прийнятна за протистояння озброєнь і технологій, інформаційно-психологічний компонент війни більш прийнятний за традиційне тривимірне поле бою. У зв'язку з цим ми можемо з упевненістю сказати, що процес смерті тактики «великих батальйонів», що почався після Другої світової війни, підійшов до свого закономірного завершення, а розвиток військової справи вступив в абсолютно нову епоху.

**Нікіфорова Інна**

студентка магістратури «Міжнародні відносини» другого року навчання

## **ФОРМУВАННЯ СЗБП ЄС У КОНТЕКСТІ ТРАНСАТЛАНТИЧНИХ ВІДНОСИН**

Зародження та формування Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС розпочалось ще задовго до створення ЄС. Трансатлантичні відносини також мали свій вплив на зазначений процес.

Відносини між США та ЄС є досить багатограними та складними, вони почали складатись ще до їх фактичної інституалізації. На перших етапах формування взаємин двосторонні відносини домінували над багатосторонніми та не брали до уваги політику наддержавних структур.

Протягом «холодної війни» основою співробітництва були проблеми безпеки, але разом з падінням «берлінської стіни» зникла й основна загроза з боку СРСР, що в свою чергу також вимагало нового підходу, оскільки вже була потрібна активізація співробітництва в сфері торгівлі та науки. Незважаючи на це, ще на початку 1990-х рр. європейська безпека розглядалась передусім у зв'язку зі США та НАТО.

На початку 1990-х рр. відбувались різкі зміни в системі міжнародних відносин, що також торкнулося безпосередньо процесу формування СЗБП та еволюції трансатлантичних відносин. Саме в цей період почали посилюватися інтеграційні процеси в Європі, а роль безпекового виміру почала зменшуватись зв'язку із закінченням «холодної війни». Тому виникла необхідність у переформатуванні й механізмів трансатлантичного співробітництва. Довгі роки центральним елементом відносин Вашингтона та країн Західної Європи виступала НАТО, але ця організація, як форум з питань безпеки, не надавала можливостей для діалогу в інших сферах, таких як торгівля, науково-технічне співробітництво. Тому й почала відбуватися інституціоналізація «нових» відносин між США та Європою.

Поглиблення та розширення інтеграційних процесів в Європі позитивно оцінювалося з боку Вашингтона, тому що цей процес міг сприяти економічній та політичній стабілізації Європи після розпаду Східного Блоку.

В процесі інституалізації відносин між ЄЕС (ЄС) та США відбувалася велика кількість зустрічей та самітів. У листопаді 1990 р. була підписана Трансатлантична декларація, що мала стати основою для розв'язання загальних питань: підтримка демократії в Європі та світі, забезпечення миру та міжнародної безпеки, сприяння стабільному економічному зростанню і подальшому розвитку багатосторонньої торговельної системи. Крім того було також прийнято ще два основоположні документи: Новий трансатлантичний порядок денний та Декларація про Трансатлантичне економічне партнерство, що стали основою співпраці, визначили загальні принципи партнерства та створили механізми зовнішньополітичних консультацій.

Після закінчення «холодної війни» країни ЄЕС та США виступали за збереження й зміцнення зав'язків в рамках НАТО. Європейські країни побоювалися втратити американські військові гарантії, але разом з тим європейці прагнули обмежити військово-політичний вплив на континенті та

створити власні механізми забезпечення безпеки. США ж прагнули закріпити головну роль в системі євроатлантичної безпеки за НАТО і вписати європейські оборонні ініціативи в загальну політику альянсу, але разом з тим підштовхували європейські країни до того, щоб вони збільшили свій внесок в військові витрати НАТО.

У грудні 1995 р. на Мадридському саміті ЄС–США була прийнята Нова Трансатлантична програма, яка проголосила новий етап розвитку відносин між Брюсселем і Вашингтоном. На даному етапі основними задачами було проголошено розвиток двосторонніх зв'язків, сприяння миру і стабільності, розвиток демократії в усьому світі, відповідь на глобальні виклики, внесок у розширення світової торгівлі та розвиток економічних відносин», наведення мостів через Атлантику, розвиток парламентських зв'язків.

Незважаючи на активне створення європейської оборонної ініціативи, європейські країни не змогли на достатньому рівні виконувати миротворчі функції, підтвердженням тому можуть слугувати конфлікти на Балканах. Європейські країни були неспроможні діяти ефективно без США.

В кінці 1990-х рр. активізувалися зусилля зі створення оборонного компонента СЗПБ. У грудні 1998 р. прем'єр-міністр Великобританії Т. Блер і президент Франції Ж. Ширак підписали спільну декларацію, в якій говорилося про необхідність створення військових сил і розвитку відповідної військово-промислової та технологічної бази для проведення Європейським Союзом операцій, автономних від США і НАТО.

У червні 1999 р. саміт ЄС в Кельні закріпив поняття Європейської політики безпеки і оборони (ЄПБО) як складової частини СЗПБ. Незважаючи на існування європейських безпекових структур продовжують опиратись на сили НАТО й підтримку США. Створення СЗПБ і доступ до військових інструментів і планування НАТО дозволили Європейському Союзу проводити власні військові операції. Угода «Берлін плюс» заклала основи співробітництва ЄС і НАТО в конфліктних ситуаціях, що було апробовано на Балканах.

Складність розвитку СЗБП полягала, перш за все, в «громіздкому» процесі прийняття рішень, тому що вимагалось тривале узгодження між урядами країн-членів Євросоюзу; накладення повноважень різних інститутів ЄС у сфері зовнішньої політики (наприклад, економічні санкції знаходилися в компетенції Комісії, а організована злочинність і нелегальна торгівля наркотиками — в компетенції Ради міністрів), що ускладнювало співробітництво між Брюсселем і Вашингтоном в конкретних питаннях. У XXI ст. з'явилися нові загрози та відродилися старі, й європейські країни, незважаючи на наявність власних структур безпеки, прагнуть бачити НАТО активним партнером у вирішенні конфліктних ситуацій.

**Пономаренко Валерія**

студентка магістратури «Міжнародні відносини» другого року навчання

## **ДИХОТОМІЯ ПАЦИФІЗМУ І МІЛІТАРИЗМУ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ЯПОНІЇ У ХХІ ст.**

Принцип пацифізму лежить в основі всієї внутрішньої і зовнішньої політики Японії уже протягом понад 70 років. Він закладений у 9 статті повоєнної конституції, яка була створена за допомогою окупаційної адміністрації США. Проте, попри декларовану відмову Японії «на вічні часи» від суверенного права на ведення війни, використання власної армії і військового потенціалу, вже в 1954 р. були створені Сили самооборони Японії. Поступово Японія все сильніше милітаризувалася, розширювала спектр задач та можливостей армії, збільшувала її кількість, та нарощувала об'єми військової промисловості. Отже поступово у внутрішній та у зовнішній концепціях Японії виникла певна дихотомія пацифізму та милітаризму. Залишаючись країною, в основному законі якої закладена відмова від використання будь-яких засобів війни задля вирішення міжнародних питань, Японія невпинно, особливо на початку ХХІ ст., нарощує військову силу. Виникає необхідність детального аналізу сучасних процесів, їх передумов, перспектив розвитку та впливу на становище Японії у міжнародному суспільстві в цілому та в регіоні зокрема.

Реалії постбіполярної епохи, різке зниження рівня впливу США в регіоні, а також усвідомлення Японією власного суверенітету і необхідності самостійно забезпечувати свою безпеку стали потужним поштовхом до переосмислення принципу пацифізму на початку ХХІ ст. Були розроблені нові підходи: ідея «нормалізації» Японії, концепція «активного пацифізму»; починається обговорення нерелевантності слідування зобов'язанням, які накладала на Японію її конституція, оскільки фактично вона була нав'язана країні ззовні і не відображала інтересів самих японців. Поступово зовнішня політика Японії стала йти все більше врозріз з концепцією абсолютного пацифізму і вже ґрунтувалася на нових трактуваннях 9 статті конституції.

Винятково важливою для Японії в цей період стала участь в операціях колективної безпеки. Оскільки Японія у 2000-х рр. стала однією з найбільш економічно розвинених держав світу, вона прагнула закріпити також і політичний вплив. Без активної участі в міжнародних процесах Японія не могла цього домогтися. Отже активно розвивалась співпраця з ООН з підтримання миру, яка базувалась на участі японських Сил самооборони в операціях колективної безпеки. Хоч їх участь і обмежувалася невійськовими методами, це був перший крок до використання Сил самооборони за межами країни та перетворення їх на повноцінну армію.

Більше того, серед причин військового посилення Японії і поступового відходу від конституційно закріпленого пацифізму можна назвати загострення територіальних суперечок Японії з її сусідами, стрімке посилення КНР, а також агресивна ракетно-ядерна політика КНДР. Крім розширення функцій Сил самооборони, створення Міністерства оборони та спеціальної

Ради з перетворення юридичної бази в області безпеки, також розроблялася спільно з США система протиповітряної оборони. Всі ці заходи і в цілому активізація оборонної політики Японії пов'язані, перш за все, з діяльністю чинного прем'єр-міністра Сіндзо Абе.

У липні 2014 р. японський уряд декларував прийняття нової інтерпретації 9 статті конституції, яка по суті дозволяла Силам самооборони брати повноцінну участь в операціях колективної безпеки. Ця заява характеризувала закріплення в Японії тенденції до остаточного відходу від пацифізму і перегляду конституції. Активна національна оборонна політика Японії викликає занепокоєння її сусідів, особливо КНР і Південної Кореї, але, з іншого боку, знаходить підтримку у США.

Зараз Сіндзо Абе прагне законодавчо відмовитися від принципу пацифізму. Беручи до уваги те, що Ліберально-демократична партія на чолі з Абе отримала перемогу в парламентських виборах у липні 2019 р., у прем'єр-міністра виникає суспільна підтримка та можливість реалізувати свій план перегляду конституції. Для внесення відповідної поправки необхідна підтримка 2/3 обох палат парламенту, яка раніше була у правлячої коаліції, та після останніх виборів Ліберально-демократична партія отримала лише 77 місць у верхній палаті та не зберегла конституційну більшість. Також необхідно отримати більшість на національному референдумі, що теж стає складною задачею для діючого уряду через резонансність питання. Наприклад, згідно з останнім опитуванням, проведеним незалежною інформаційною агенцією Японії «Кіодо Цусін», на сьогоднішній день проти внесення поправок у конституцію виступають 56 % громадян Японії. Таким чином, у той час, коли більшість японців вважає пацифізм основою японської ментальності і благополучного існування країни у міжнародному суспільстві, уряд Японії та багаточисельні послідовники ідей Абе вбачають у конституційному принципі пацифізму пережиток часу та бар'єр для розвитку та зміцнення Японії у світі і динамічно рухаються в бік його перегляду.

### **Романова Валерія**

студентка магістратури «Міжнародні відносини» другого року навчання

### **ЯДЕРНА ПОЛІТИКА РФ У XXI СТОЛІТТІ**

Ядерна зброя не просто один із засобів в арсеналі військових ресурсів Росії, ядерна зброя — це основа російської політики національної безпеки. Аналіз розвитку міжнародних відносин в 1990-ті рр. показує, що незважаючи на позитивні тенденції в розвитку миру і, як наслідок, зниження ймовірності розв'язання великомасштабної ядерної війни, роль ядерної зброї для РФ не тільки не знижується, а й зростає.

У XXI ст. світ значною мірою змінився. Наївно вважати, що ядерна зброя може захистити Росію від всіх зовнішніх загроз як військового, так і невійськового характеру. Форми протистояння в сучасному світі різноманітні. У багатьох випадках методи економічного та інформаційного тиску приходять на зміну застосуванню сили. Проте військово-силові фактори в

світі ще довгий час не втратять свого значення. У російських умовах це означає збереження залежності від ядерної зброї як основний засіб забезпечення принципів національних інтересів країни.

Виняткова роль ядерної зброї для Росії передбачає необхідність відповідального підходу до вироблення рішень в ядерній галузі. Так, у 1990-х роках в Росії розгорнулися суперечки з питань ядерних озброєнь: наприклад, про ратифікацію договору СНО-2, створення Об'єднаного головного командування стратегічними силами і т. д. У той же час розгляд всіх цих питань здійснювався на тлі відсутності державної політики в ядерній галузі.

Сфера ядерних озброєнь — це свята святих російської безпеки. У зв'язку з цим тут виправдані найжорсткіші заходи безпеки. І тим не менше без відомої частки відкритості не обійтися. Мало мати ядерний арсенал, необхідно проводити ефективну і, що не менш важливо, відповідальну ядерну політику. До партнерів (союзників) і потенційних суперників (противників) необхідно доводити принципові погляди керівництва країни щодо ядерної зброї, можливості її застосування, умов ядерного стримування тощо. У західній літературі систему офіційно і відкрито викладених поглядів щодо ядерної проблематики прийнято називати декларативною політикою.

#### **Романюк Павло**

студент магістратури «Міжнародні відносини» другого року навчання

### **ФРН і ООН: СПРОБА СТАНОВЛЕННЯ НІМЕЧЧИНИ В ЯКОСТІ ПОСТІЙНОГО ЧЛЕНА РБ ООН**

Зникнення біполярної системи міжнародних відносин привело до виникнення низки актуальних питань, серед яких одне з ключових місць займало питання про необхідність реформування ООН і особливо Ради Безпеки. Уже в 1992 р. виникла ідея розширення РБ ООН за рахунок входу в неї Німеччини, однак через активне формування нової системи міжнародних відносин і наявність інших питань, що потребували більш пильної уваги, питання розширення за рахунок Німеччини було відкладене на невизначений час.

Після воз'єднання ФРН і НДР 3 жовтня 1990 р. перед Німеччиною з'явилася низка нових викликів через те, що було необхідно підтягнути колишню НДР на необхідний економічний рівень, збалансувавши тим самим дестабілізуючу ситуацію всередині держави. У зовнішній політиці Німеччина почала відігравати більшу роль, у 1998 р. стала основним інвестором в ЄС. Після приходу в 1998 р. до влади червоно-зеленої коаліції на чолі з Герхардом Шредером, ФРН почала не тільки проявляти куди більш активну позицію в рамках модернізації і розширення ЄС, але і повноцінно брати участь з 1999 р. у миротворчих місіях. Самостійність у зовнішній політиці уряду Шредера також була продемонстрована під час розбіжностей Німеччини і країн ЄС зі Сполученими Штатами з питання Іраку. Німеччина також стала третім за величиною і стабільністю внесків донором ООН.

21 вересня 2004 р. в Нью-Йорку разом з Бразилією, Японією та Індією ФРН зробила заяву про необхідність реформування ООН, проте питання наявності права вето для можливих нових постійних членів залишалося відкритим. У тому ж році Шредер на конференції ЄС і країн Латинської Америки зробив заяву щодо того, що ФРН готова до прийняття більшої відповідальності на себе. Також постійним членам Радбезу було запропоновано в найкоротші терміни розглянути питання про становлення Німеччини як постійного члена РБ ООН. РФ і США на той момент висловилися позитивно щодо цього прагнення і прокоментували, що не перешкоджатимуть Німеччині.

Німеччина, Індія, Японія і Бразилія підготували рамкову резолюцію щодо реформи РБ ООН і 6 липня 2005 р. представили на розгляд Генеральної Асамблеї «план великої четвірки». У цьому документі було запропоновано створити додаткові місця в РБ ООН, а саме 6 постійних і 10 непостійних. Основними доводами було те, щоби ці 4 держави були представлені в Раді Безпеки як держави, які відіграють значну роль у фінансовому житті організації і мають право на більший ступінь впливу. Власне цей аргумент працює щодо ФРН і Японії. Іншим доводом аргументовано прагнення Індії та Бразилії, адже ці країни — найбільш репрезентативні в своїх регіонах по населенню.

Згідно з «планом великої четвірки» нові місця в РБ ООН повинні бути розподілені таким чином: 2 для африканських держав, 2 для азіатських держав, 1 для держав Латинської Америки та Карибського моря і 1 місце для країн Західної Європи та інших держав. Непостійні члени повинні були б формуватися за тими ж категоріями, але лише по 1 місцю на категорію. Однак план не був здійснений. Причиною стала неможливість Нігерії, Єгипту і ПАР, які на той момент претендували на 2 місця для постійних членів РБ ООН домовитися. Другою перешкодою для здійснення реформування ООН стали держави, які не мали в доступній для огляду перспективі шансів зайняти бажані позиції в ООН. Результатом стало як блокування спроб реформування організації, так і недопущення Німеччини в постійні члени РБ. Того ж року виникла ідея, що на 1 місце для західноєвропейських країн може претендувати ЄС, оскільки в 2005 р. була запропонована конституція ЄС, що на тлі економічного зближення показувало єдність Європи. Однак виникли дві проблеми. По-перше, ЄС є не державою, а організацією, у якій до того ж немає єдності з низки питань, в числі яких реалізація єдиної зовнішньої політики. По-друге, подвійність подання в РБ ООН. Для Німеччини як основного інвестора в ЄС подібний варіант був досить вигідний і прийнятний, тому що вона впливала на ЄС і могла через нього лобювати свої інтереси в РБ. Але в Раді Безпеки представлені також Великобританія і Франція, як в рамках ЄС, так і як самостійні члени. Виходом з цієї ситуації була б відмова обох країн від свого членства на користь ЄС, однак ні та, ні інша держава не бажали такої ініціативи.

Разом з тим була розгорнута дискусія про необхідність реформування РБ ООН. З одного боку, на той момент вступ Німеччини до лав постійних членів при її статусі без'ядерної держави сприяв демократизації цього ін-



ституту ООН, оскільки на даний момент все постійні члени є ядерними державами. Іншим аргументом було те, що держава не була постійним членом, хоча мала третє місце в списку основних інвесторів, що було несправедливим щодо Німеччини і не відповідало об'єктивній дійсності. Проте активний розвиток ФРН і її активність на міжнародній арені дають можливість припускати, що Німеччина прагне отримати разом з постійним членством і право вето, що істотно ускладнить її шлях до РБ. Причиною тому є небажання власників права вето розширювати кількість таких, тому що це може перешкодити їх національним інтересам. Аргументами проти реформування є те, що розширення РБ ООН призведе лише до більшої кількості дискусій і, як результат, до куди меншої ефективності цього органу. Право вето, видане ще більшій кількості держав, призведе до суттєвих ускладнень у функціонуванні РБ.

Таким чином, реформування ООН було відкладено на деякий час. Однак подібне прагнення відновило дискусії з приводу необхідності зміни структури ООН і складу Радбезу.

**Рибальченко Юлія**

студентка магістратури «Міжнародні відносини» другого року навчання

### **ПРИЧИНИ ПОЛІТИЗАЦІЇ ТА РАДИКАЛІЗАЦІЇ ІСЛАМУ: ПІДХОДИ ТА КОНЦЕПЦІЇ**

Впродовж останніх десятиріч світ зіптовхнувся з ісламським відродженням, що характеризується ре-ісламізаційними процесами, наслідком яких стало неабияке посилення впливу ісламу на політичні процеси цілого ряду країн. Глибокі структурні зміни в соціально-політичному та культурному житті сучасного світу, що пов'язані з крахом біполярної системи та процесами глобалізації, підштовхують мусульман звернутися до своєї традиційної культури в пошуках духовної опори, аби відстояти свою самобутність та свої політичні інтереси.

Поява ісламського фактора у світовій політиці стала можливою після ісламської революції в Ірані та початку опору під ісламськими прапорами проти радянського вторгнення в Афганістан на рубежі 1970–1980-х років. В силу великої різноманітності ісламського світу причинно-наслідкові зв'язки та рушійні сили політизації сучасного ісламу в кожній окремій мусульманській країні були різні, незважаючи на синхронність деяких подій. Однак предметне вивчення такого феномена як ісламізація мусульманських спільнот дозволило вченим виявити ряд загальних характеристик та закономірностей цього процесу. Причини політизації та радикалізації ісламських рухів викликані низкою певних факторів, які можна класифікувати в такі групи: політичні, економічні, ідеологічні та функціональні.

Політична активізація та радикалізація суспільства викликана невдоволенням широких мас через відсутність реальної можливості політичної участі в справах суспільства, корупцією, пануванням репресивних режимів

та засиллям кланових структур. Економічні причини радикалізації ісламських рухів полягають в знеціненні значущості таких соціально-економічних чинників як бідність та безробіття, що породжує політичну активність у мусульманському світі в цілому та ісламський радикалізм та екстремізм зокрема. Ідеологічні причини досить різноманітні, але більшість з них поділяє ідею про те, що сучасний ісламізм покликаний заповнити ідейно-політичний вакуум, що утворився після краху ідей арабського націоналізму. Після 11 вересня 2001 р. на Заході особливо популярними стали ідеологічні концепції, сутність яких полягає у тому, що в ісламській релігії та особливо в фундаменталістському ісламі є якесь агресивне, нетерпиме начало. При цьому підході до розряду небезпечних потрапляють не тільки джихадиські угруповання, але й ісламські політичні рухи помірною характеру та взагалі всі мусульмани. Подібні теорії є джерелом розповсюдження та культивування ісламофобії в усьому світі.

Функціоналістичні підходи розглядають іслам як інструмент для досягнення своїх політичних цілей. Тут зазвичай проводиться паралель між релігійними та етнічними рухами. В рамках подібних теоретичних конструкцій ісламський радикалізм уявляється як вираз етнічних прагнень. Наприклад, після краху комунізму як ідеологічної основи радянської державності мусульмани Центральної Азії та Північного Кавказу потрапили в кризу ідентичності, й іслам заповнив цей вакуум, ставши одним з головних компонентів нової ідентичності, яка формується в мусульманських етнічних груп. Функціоналістичні концепції також дозволяють досліджувати різні форми взаємозв'язку і механізм взаємодії між радикальним ісламом та етнонаціоналізмом.

Варто також відмітити, що запропоновані причини радикалізації ісламу вимагають розмежування двох основних його форм в залежності від характеру соціально-політичних перетворень. Перша форма — це конструктивний радикалізм, спрямований на кардинальне, якісне та прогресивне перетворення існуючої соціальної системи. Друга форма радикалізму — це деструктивний радикалізм, спрямований на збереження, консервацію або відтворення, реставрацію застарілих соціальних відносин за допомогою не менш рішучих, але руйнівних для соціальної системи агресивних соціальних дій. Руйнівна агресія соціальних суб'єктів при цьому прямує, як правило, або проти тих соціальних сил і суб'єктів, які виявляють прогресивне перетворювальне начало, або проти реально існуючої соціально-політичної системи або ситуації в цілому.

Таким чином, можна зробити висновок, що радикалізація та політизація ісламу постає як одна з глобальних проблем сьогодення. Сучасні технології дають радикалам потужні руйнівні засоби, і сьогодні радикальні організації, на відміну від минулих епох, в спробах перетворення світу відповідно до своїх ідей можуть завдати всій цивілізації колосальних збитків. Тому крім з'ясування суті, аналізу витоків і причин, з'ясування специфіки прояву радикалізму в сучасному світі, актуальною науковою та практичною проблемою залишається системна, комплексна модернізація суспільства, що надає йому нову гуманістичну якість.

**Тихоненко Діана**

студентка магістратури «Міжнародні відносини» другого року навчання

## **РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ТУРЕЧЧИНИ ПІСЛЯ «АРАБСЬКОЇ ВЕСНИ»**

Сучасний стан та особливості регіональної політики Туреччини після «Арабської весни» та її взаємовідносини з іншими країнами висвітлюються переважно у ЗМІ, а також у доповідях, звітах та дослідженнях міжнародних організацій чи окремих міністерств країн.

«Арабська весна» почалася в грудні 2010 р., коли туніський вуличний торговець Мохаммед Буазізі підпалив себе на знак протесту проти незаконного захоплення поліцейським його овочевої стійки через складнощі в отриманні дозволу на торгівлю. Курди складають найбільшу національну меншість в трьох країнах (Сирії, Туреччині, Іраці). В сусідньому Ірані вони, як національна меншість поступаються лише азербайджанцям Ірану і вони як національна меншина за чисельністю поступаються азербайджанцям. В даний час курди є найбільшим етносом світу, позбавленим своєї державності. Одним з чинників, що перешкоджають об'єднанню різних течій в курдському національному русі, є збереження архаїчних традицій, таких як релігійна ворожнеча, племінний партикуляризм, станові і династичні забобони, гегемоністські домагання.

За останні чотири десятиліття спостерігається зростаюча регіоналізація курдського питання на Близькому Сході. Тенденція до роздроблення Сирії та Іраку зближує Анкару і Тегеран. Загальна позиція, зайнята двома країнами щодо нелегітимного референдуму на півночі Іраку, викликала коментарі, що це зближення набуде ще більших масштабів. Відносини Туреччини з Сирією в цілому ніколи не були безпроблемними. В березні 2019 р. Анкара розпочала новий етап бойових операцій проти курдських збройних формувань, які вважає терористичними.

Політика Туреччини в Північній Африці — зразок того, як в короткі терміни, ставлячи перед собою конкретні завдання і маючи в розпорядженні інструменти для їх виконання, можна практично «з нуля» вибудувати повноцінну співпрацю з державами континенту. На регулярній основі діє Турецько-африканський конгрес, який в січні 2012 р. вперше пройшов на африканському континенті — в Хартумі (Судан) під гаслом «Багатовимірна боротьба за Африку: майбутнє турецько-африканських відносин».

Деякі країни, включаючи Саудівську Аравію, Бахрейн, Об'єднані Арабські Емірати та Єгипет, скоротили дипломатичні зв'язки з Катаром і блокували його, звинувачуючи Доху в «тероризмі». Анкара стала однією з країн, що стояли за Дохою. В лютому 2019 р. Туреччина та Алжир підписали низку угод в алжирській столиці в присутності президента Туреччини та прем'єр-міністра Алжиру. Туреччина завжди, і під час революції, і після неї, демонструвала дружню позицію щодо Лівії та лівійців. Через тісні історичні та культурні зв'язки між двома країнами Туреччина надає велике значення безпеці та добробуту лівійського народу.

На Близькому Сході в травні 2018 р. почалася нова криза у відносинах Туреччини та Ізраїлю, які були майже безхмарними до кінця минулого десятиліття. Відносини між Анкарою та її колишніми османськими володіннями різко погіршилися після вбивства саудівського журналіста Джамала Хашоггі в Генконсульстві Саудівської Аравії в Стамбулі.

Саудівська Аравія традиційно використовує ісламський чинник (саудівський король є Хранителем Двох Святинь ісламу) у своїй зовнішній політиці як інструмент впливу, а також здійснює значні фінансові вливання в країни регіону (теж важливий інструмент пропаганди). Туреччина і Саудівська Аравія є найважливішими союзниками США, провідниками американських інтересів в регіоні та найбільшими партнерами Вашингтона в галузі військово-технічного співробітництва.

Туреччина реалізує в багатьох містах Ємену проекти з надання допомоги країні, в якій у зв'язку з тривалим конфліктом гуманітарна ситуація погіршується з кожним днем і інфраструктура якої в значній мірі постраждала. Таким чином, на сьогоднішній день і без того чималий конфліктний потенціал близькосхідного регіону продовжує зростати. Вузол протиріч між регіональними гравцями затягується все більше, а багаторівнева конфронтація все більше зачіпає інтереси світових держав.

Таким чином, Турецька Республіка, будучи авторитетною державою як у Близькосхідному регіоні, так і на світовій арені в цілому, проводить гнучку і акцентовану політику на євразійському континенті та за його межами. Турецька дипломатія активно бере участь у вирішенні багатьох конфліктів і криз, просуває свої національні інтереси на світовій арені, що, безумовно, сприяє зміцненню престижу країни. В даний час Туреччина все більше орієнтується на країни Близького Сходу. Турецьке керівництво спростовує всі заяви про зміну вектора розвитку країни і переорієнтації з Заходу на Схід, називаючи зовнішньополітичну активізацію нормалізацією і відновленням балансу, який був порушений в період «холодної війни». Однак Туреччина намагається запропонувати Близькому Сходу таку турецьку модель розвитку, яка дозволить поєднати демократію та іслам.

### **Хакімова Валерія**

студентка магістратури «Міжнародні відносини» другого року навчання

### **БРЕКЗІТ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ**

Голосування Великобританії за вихід з Європейського Союзу завершує відносини, що тривали більше сорока років між Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії та найбільшим у світі політичним та економічним блоком. Це рішення передбачає перезавантаження партнерських і торговельних відносин країни з новими та існуючими партнерами і залишить ЄС переоцінювати власне майбутнє.

Дебати щодо виходу Великої Британії з Союзу супроводжувалися різними гучними заявами. Наприклад, що Великобританія витрачає 350 мільйонів євро на тиждень на членство в організації, а якщо відбудеться Брек-

зіт, то ці гроші можуть бути витрачені на удосконалення національної системи охорони здоров'я. Слід зауважити також, що кампанія за Брекзйт відзначилася небувалом напруженням дебатів з проблеми міграції, аж до скандальних заяв на адресу етнічних і релігійних меншин. Всі ці заяви не мають ніякого підґрунтя, і згодом були спростовані. Але число прихильників Брекзйту збільшувалося місяць за місяцем і майже не залежало від заяв офіційних властей, тут слід зауважити що більшість британського істеблїшменту була проевропейськи налаштована.

Щоб зрозуміти, чому британський народ вирішив покинути ЄС, необхідно проаналізувати розвиток політичної культури в країні і напрямки зовнішньої політики з 2010 р. та зрозуміти, що сталося з британською економікою за чотири десятиліття, з тих пір як країна проголосувала за членство в Європейському економічному співтоваристві. Зрушення в громадській думці може бути пояснене посиленням економічної кризи. Хоча головний меседж кампанії євроскептиків в 2016 р. був зосереджений на необхідності відновлення британського суверенітету, скороченні імміграції та припиненні внеску в бюджет ЄС. Багато британців використали свої голоси, щоб висловити протест політичному істеблїшменту країни та його провальній економічній політиці.

В листопаді 2015 р. британський уряд презентував Європейській раді чотири умови, які можуть переконати британців проголосувати на референдумі «за» ЄС. Перша — щодо вільного пересування громадян з країн ЄС. Йшлося про те, щоб європейці, які оселилися в Британії, отримували соціальні пільги — не одразу, а через чотири роки проживання в країні. Друга — щоб євро не вважалося єдиною європейською валютою. І оскільки ЄС не буде зв'язаний єдиною валютою, то рішення країн-членів зони євро не будуть обов'язковими для інших держав, які не входять до зони. Це диктувалося бажанням збереження впливовості в Європі британського фінансового центру — лондонського Сіті. Третя — вільний спільний ринок. Четверта — збереження національного суверенітету. Тому британці прагнули вилучення пункту щодо «розвитку тіснішого союзу між народами Європи». Натомість Британія вимагала посилення контролю за ЄС з боку національних урядів і право вето у парламентах держав-членів ЄС.

Як відомо, з моменту, коли Девід Кемерон заявив, що відбудеться референдум, запекла боротьба почалася між євроскептиками та єврооптимістами, але цікавим є те, що сили тих, хто були за Брекзйт, розділились між двома таборами.

Першу групу очолили відомий політтехнолог Домінік Каммінгс та лобіст і політичний стратег Метью Елліот. Вони започаткували кампанію, яка називалася «Vote Leave», в жовтні 2015 року як міжпартійну кампанію. У ній брали участь члени Парламенту від різних політичних сил, кампанію також підтримали ряд відомих політиків, включаючи нинішнього прем'єр-міністра — консерватора Бориса Джонсона, який став ключовою фігурою в кампанії. Його висловлювання були експресивними, але менш скандальними, якщо порівнювати з лідерами Партії за незалежність. На думку Джонсона, Великобританія, звільнившись від торгових мит Євросо-

юзу, стане більше схожа на Канаду, зможе торгувати з усім світом і сама вирішувати, хто може в ній працювати і жити.

Другий табір мав назву Leave.EU, заснований головним прихильником виходу Великобританії з ЄС — Найджелом Фараджем, відомим популістом і євроскептиком, якого іноді називають «британським Дональдом Трампом»; він виступав за вихід з ЄС ще з тих часів, коли була заснована UKIP. Основні тези Фаража: Євросоюз робить масу економічних помилок, через які страждає Великобританія, а люди з паспортами ЄС можуть безконтрольно приїжджати в королівство і жити в ньому.

І хоча насправді ці два рухи Vote for Leave та Leave.EU за вихід Великої Британії з Європейського Союзу мали одну кінцеву мету — домогтися того, щоб британці проголосували за припинення членства, — цікавим є те, що вони ніколи не об'єднували своїх зусиль у цьому прагненні. І причин цього феномена можна назвати декілька. Мабуть, найголовнішою причиною було небажання лідерів Vote for Leave бути пов'язаними з Найджелом Фараджем, відомим своїми різкими та скандальними виступами в Європарламенті. Також в основному Партія за Незалежність привертала до себе протестний електорат. Більшість політичних експертів вважають цю партію популістською.

Деякі експерти стверджують, що конфронтація у таборі євроскептиків перевищувала навіть ту, що була між ними та єврооптимістами. Обидві кампанії мали певну підтримку з боку депутатів від різних політичних партій і з боку виборців по всьому політичному спектру.

Сказати «так» Євросоюзу британців агітувало найвпливовіше об'єднання «З Європою Британія сильніша». Кампанія за ЄС мала низку переваг: експертну та міжнародну підтримку, доступ до досліджень державної служби ще до початку періоду агітації. Проте вони мали і ряд викликів: консервативна партія не була єдиною, залишаючи ризик розколу партії.

Брекзйт є одним з продуктів політики «постправди». Власне кажучи, «післяправда» використовується для опису цікавої тенденції в нашому суспільстві, коли об'єктивні факти стають все менш і менш впливовими у формуванні громадської думки і прийнятті рішень, а навпаки, суб'єктивні думки, які апелюють до емоцій і особистих переконань, стають більш ефективним. Не можна заперечувати, що з глобалізацією і розвитком технологій стає все важче відрізнити факт від фейку. За версією укладачів Оксфордського словника, словом 2016 р. стала «постправда» (post-truth). Частота його вживання виросла саме на тлі референдуму про вихід Великобританії з ЄС. Головний підсумок того, що сталося, — це початок зміни правлячих еліт. А тим, хто цього домогся, не завадили ні ярлики популістів і демагогів, ні звинувачення в расизмі.

**Комяга Катерина**

студентка магістратури «Міжнародні відносини» першого року навчання

## **ВІДНОСИНИ КНР ТА США В КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ**

Після розпаду СРСР на політичній карті світу замість біполярної системи міжнародних відносин утворився однополярний світ з беззаперечним лідером — Сполученими Штатами Америки. Однак закінчення «холодної війни» не позбавило США гідного суперника на міжнародній арені, тому що в геополітичну гру вступив Китай, економічний і соціальний розвиток якого з часом став провідним чинником у контексті глобалізації, що в свою чергу призвело до гео економічного та геополітичного протистояння Пекіна та Вашингтона.

Взаємовідносини між Китаєм та США є однією з системоутворюючих ланок, яка визначає розвиток всієї системи міжнародних відносин та в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні зокрема. Китайсько-американські зв'язки постійно еволюціонують, супроводжуються різними проблемами, періоди охолодження змінюються підйомом співпраці, а новації у відносинах визначаються інтересами як держав у цілому, так і міжнародною обстановкою і політичним курсом окремих лідерів.

Початок дипломатичних відносин між Китаєм та США був доволі драматичним. Після утворення КНР у жовтні 1949 р. США задля того, аби забезпечити себе від потенційної небезпеки появи нового регіонального актора, який при цьому поділяє ідеологічні погляди Радянського Союзу, оголосили торгове ембарго Китаю. Однак, незважаючи на формальну заборону проводити торгові операції з КНР, багато інвесторів та бізнесменів продовжували економічно взаємодіяти з КНР, через прямі інвестиції в Гонконг, які номінально не порушували накладеного США ембарго.

Такий розвиток відносин продовжувався до 1970-х рр., до так званого періоду «зближення». У 1972 р. президент США Річард Ніксон відвідав Китай і побудував своєрідний «міст» з однією із провідних азійських країн, відкривши перспективи нормалізації китайсько-американських відносин. У грудні 1978 р. після приходу до влади президента Картера країни підписали Шанхайське комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Китаєм та США.

1 січня 1979 р. Китай та США формально нормалізували свої відносини, розпочавши тим самим новий розділ історії двосторонніх відносин. У 1980-х рр., із запровадженням політики відкритості Китаю до світової спільноти, обмін між Китаєм та США у галузі політики, економіки, культури, науки та техніки став надзвичайно активним.

Хоча час від часу двосторонні відносини зазнавали певних невдач, вони, як правило, залишалися стабільними та досягали значних успіхів. На даний час китайсько-американські відносини мають три основні напрями співпраці. По-перше, започаткування і розвиток політичного діалогу на вищому рівні, що є важливим механізмом для активізації стратегічного та економічного діалогу. По-друге, розвиток економічних та торговельних

зв'язків між двома країнами (не дивлячись на торгову війну, яка почалася у 2018 р. і продовжується й по сьогодні). По-третє, посилення соціокультурного аспекту, а саме двосторонній обмін фахівцями і студентами, що сприяє підтримці та зміцненню розвитку економічного аспекту китайсько-американських відносин. Цей аспект також допомагає обом сторонам краще розуміти культурні особливості один одного як на міжособистісному, так і на державному рівні.

Однак у китайсько-американських відносинах існує низка проблем, які стають на заваді сталому розвитку двосторонніх відносин. Такою проблемою зокрема є статус Тайваня. Не дивлячись на те, що зараз тайванське питання відійшло на другий план, воно все ще залишається серйозним подразником у відносинах двох країн. Не викликає сумнівів, що США будуть і далі прагнути якомога довше не допускати возз'єднання Тайваню з КНР, що різко підсилило б міць Китаю, поставило під загрозу морські й повітряні комунікації США і їх союзників в стратегічно важливому регіоні.

Підсумовуючи все вищесказане, варто зазначити, що багато викликів відкривають перед Китаєм та США перспективу щодо зміцнення та консолідації стабільних двосторонніх відносин. Після «холодної війни» найефективнішим способом співіснування стало продовження пошуку спільних інтересів на основі існуючої співпраці між двома сторонами. Китай та США повинні не тільки поглибити обмін та співпрацю в галузі освіти, культури, економіки, науки та техніки, а й зміцнити координацію у міжнародних, регіональних та глобальних питаннях та постійно збагачувати стратегічну конотацію двосторонніх відносин. Поки Китай і Сполучені Штати поважатимуть основні інтереси один одного, докладатимуть спільних зусиль задля того, щоб затвердити міцну, взаємовигідну основу відносин між собою і усунуть можливі непорозуміння, успіх китайсько-американських відносин у довгостроковій перспективі сприятимуть стабілізації обстановки в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні зокрема і на світовій арені в цілому.

### **Елькамалі Ая**

студентка магістратури «Міжнародні відносини» другого року навчання

### **КАТАРСЬКА КРИЗА: РОЛЬ САУДІВСЬКОЇ АРАВІЇ**

Катарська криза — це найбільша за останній час дипломатична криза в регіоні Перської затоки, яка розгорнулася між Саудівською Аравією, Бахрейном, ОАЕ, Єгиптом, Лівією (тимчасовим урядом), Єменом, Мальдівами, Мавританією, Коморськими островами, з однієї сторони, та Катаром — з іншої.

5 червня 2017 р. ці країни оголосили про розрив економічних і політичних відносин з Катаром, звинувативши його в підтримці тероризму та занадто тісних зв'язках з Іраном. Катар, в свою чергу, заперечує всі звинувачення. Країни Близького Сходу сформувавши 13 вимог для відновлення з ним дипломатичних відносин. Серед них — розрив відносин з Іраном, припинення фінансування низки радикальних організацій, серед яких —



«Брати-мусульмани», «Ісламська держава», «Аль-Каїда» та «Хезболла», закриття каналу «Аль-Джазіра», припинення військової взаємодії з Туреччиною, переривання усіх контактів з політичною опозицією у Саудівській Аравії, Єгипті, ОАЕ та Бахреїні. Ці та інші вимоги були передані Катару за посередництвом Кувейту, який відіграє роль медіатора у цій кризі.

Безпосереднім поштовхом стала публікація на сайті державного телебачення Катару звернення еміра Таміма бін Хамада Аль-Тані, в якому він критикував Саудівську Аравію та її союзників, а також звеличував «теплі відносини» з Іраном. Повідомлення швидко прибрали, звинувативши хакерів у зломі сайту. Після цього Саудівська Аравія розпочала кампанію дискредитації Катару, звинувачуючи емірат у «підтримці та фінансуванні тероризму», «створенні загрози регіональній стабільності», «зраді», «підтримці Ірану» тощо.

Справжня ж причина конфлікту — намагання Саудівської Аравії змусити правителів Катару бути більш лояльними до саудівського курсу, жорсткіше ставитися до Ірану та припинити фінансування терористів.

Цікаво, що повне припинення дипломатичних відносин відбулося через деякий час після першого офіційного візиту президента США Д. Трампа до Саудівської Аравії. Чіткої позиції щодо катарської кризи у США немає. З одного боку, Трамп заявляє: «на жаль, історично так склалося, що Катар був спонсором тероризму». З іншого боку, під час візиту еміра Катару Аль-Тані до Білого Дому президент США називав його партнером у війні з тероризмом.

Претензії Саудівської Аравії до Катару та приховане суперництво між Ер-Ріядом та Дохою триває впродовж останніх років в різних країнах регіону. Вперше суперництво саудитів та катарців яскраво проявилось в Єгипті, коли після революції 2011 р. до влади в цій країні прийшов ісламіст Мурсі, представник угруповання «Брати-мусульмани», яке підтримував Катар. Також конфронтація між Саудівською Аравією та Катаром спостерігається в Лівії, де прихильників «Ісламської держави» підтримує саме Катар. У Сирії угруповання «Джебхат ан-Нусра» підтримує Саудівська Аравія, а «Ісламську державу» приховано підтримує Катар.

Саудіти хочуть, щоб Катар визнав першість КСА в сунітському світі та проводив свою політику в одному руслі з Саудівською Аравією. Катар розуміє це, але не готовий поступатися правом проводити самостійну та незалежну зовнішню політику.

Проблема також полягає у тому, що конфліктуючі країни кожна по своєму інтерпретують поняття «екстремізм» та «тероризм». Катар завжди пишався тим, що він дає можливість висловлювати погляди, що не співпадають з офіційною позицією його консервативних сусідів. Саме тому однією з вимог є зачинення «Аль-Джазіри».

Наразі минуло два роки з початку катарської кризи. Робилися спроби пошуку вирішення конфлікту, але сторони не готові йти на поступки. Для Саудівської Аравії сенс блокади — досягти лояльності та поступок шляхом тиску. Катар, в свою чергу, не збирається підкорятися, а навпаки, шукає нових партнерів на світовій арені та встановлює з ними зв'язки.

**Зенич Анна**

студентка магістратури «Міжнародні відносини» другого року навчання

## **ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ФРАНЦІЇ У ПОСТАМСТЕРДАМСЬКИЙ ПЕРІОД**

Надавши європейському будівництву новий імпульс укладенням Маастрихтського договору, Ф. Міттеран зберіг обережність у питанні передачі суверенітету органам спільнот. Однак в середині 90-х рр. виявилася політична слабкість ЄС у врегулюванні конфліктів в колишній Югославії, і в зонах постійних європейських інтересів — на Близькому Сході та в Африці. Крім того, стало очевидним, що потрібна реформа НАТО неможлива без спільних зусиль більшості європейських країн, що введення європейської валюти вимагає вирішення питання про повноваження наднаціональних органів в економічній політиці країн-учасниць і ЄС в цілому, що розширення на Схід може виявитися згубним для Союзу, якщо він попередньо не завершить інституційну перебудову.

У середині 90-х рр. вже назріла необхідність намітити контури Європи XXI ст., що стало причиною скликання Міжурядової конференції ЄС в 1996 р. Вона почала роботу в Турині 29 березня, потім продовжила її в Амстердамі 17 липня 1997 р. і завершилася підписанням Амстердамського договору 2 жовтня 1997 р. Пропозиції Франції на конференції несли печатку властивих Франції коливань, посиленних голлістським акцентом.

Проблема збереження національного суверенітету і національної ідентичності є однією з больових точок голлізму, отже важко було б очікувати від Ж. Ширака ініціатив у федералістському дусі, якому все більш підпорядкована логіка євробудівництва. Тому формальний активізм Ширака був покликаний компенсувати його стриманість у сфері поглиблення інтеграції.

Франція виступає за те, що Європейський Союз має бути здатним одночасно проводити дві-три операції з підтримки або відновлення миру протягом тривалого часу і декілька менш значних цивільних операцій на різних театрах дії. Для реалізації цих цілей Париж пропонує виконати такі завдання. По-перше, виправити недостатність у засобах проведення операцій на відстані шляхом спільного користування деякими засобами країн-членів, зокрема в ключових сферах: це стосується стратегічних та тактичних транспортних літаків, починаючи з літаків А400М, для чого необхідно створити європейське командування військово-повітряним транспортом; засобів дозаправки у польоті, серед яких можна назвати багатофункціональні літаки франко-британської програми, що конструюються компанією Airbus, а також відповідна американська програма; аеромобільних засобів, з проведенням вдосконалення європейських засобів з опорою на франко-британські та франко-німецькі напрацювання; засобів військово-морської авіації, із залученням авіаносців, вертольотоносців, палубних авіаційних підрозділів та сторожових кораблів. Париж наголошує на необхідності покращення оперативної сумісності систем озброєнь, якими користуються держави-члени ЄС та союзники.

Аналізуючи зовнішню політику Франції, її внесок у євроінтеграцію у постамстердамський період, можна зробити висновки, що країна виконала одну із головних ролей у влаштуванні постбіполярного світу. Держава тільки в 90-х рр. XX ст., почала активну політику щодо інтеграційних проєктів і бачить у ній велику перспективу і реалізацію свого потенціалу.

За президентства Ширака європейська інтеграція перетворилась на основну платформу реалізації французької політики в Європі на інституційному рівні завдяки тому, що, по-перше, в постбіполярний період вона виступає провідною рушійною силою, що відіграє роль генератора структурних змін на континенті, і по-друге, лише інтеграція здатна втілювати всі три якості, які покладаються на Європу у зовнішній політиці Франції, — політичного проєкту, мультиплікатора впливу і функціонального інструменту. Європейська позиція Ширака визначалася бажанням зберегти світову роль Франції в нових геополітичних умовах.

Головним викликом, який постає перед Францією в її європейській політиці, є належна оптимізація політико-інституційних, ідентифікаційних та стратегічних параметрів європейської інтеграції, яка б дозволяла, з однієї сторони, сприяти посиленню автономної міжнародної суб'єктності ЄС і втіленню концепції Європи-потуги, а з іншої, підтримувати статус Франції як однієї з провідних європейських і світових держав.

### **Кубань Дарія**

студентка магістратури «Міжнародні відносини» другого року навчання

### **ЄВРОАТЛАНТИЧНИЙ ВЕКТОР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ НІМЕЧЧИНИ ПІСЛЯ ОБ'ЄДНАННЯ**

Після розпаду СРСР, в умовах формування нового світового порядку, в європейських держав з'явився реальний шанс повернутися на світову політичну арену в якості повноцінного актора, вийти з-під впливу Сполучених Штатів, стати новим центром сили. З цією метою було підписано Договір про Європейський Союз, що дозволяє в перспективі зрівняти позиції США і об'єднаної Європи у сфері забезпечення європейської безпеки. З усуненням загрози «зі сходу» та інституційного посилення ЄС виникла проблема співвідношення європейської та трансатлантичної складової в системі євроатлантичної безпеки.

До розпаду СРСР Німеччина вбачала у США свого гаранта безпеки. Крім того, коли виникло питання про об'єднання Німеччини, США мали необхідний вплив, здатний довести розпочате до кінця, незважаючи на протистояння Франції та Великобританії. Також Сполучені Штати були одним з пріоритетних напрямків в торгово-економічних відносинах ФРН. США стали інструментом становлення Німеччини як сильної суверенної держави. Крім цього, беручи участь в міжнародних багатонаціональних операціях «блакитних касок» разом зі США, Німеччина за допомогою тісної співпраці прагнула набути статус глобальної держави. До 1994 р. вона брала участь в операціях на напівлегітимній основі, проте вже після

1995 р. ФРН почала затверджуватися як новий, паралельний до США, центр тяжіння як в НАТО, так і в Євроатлантичному співтоваристві в цілому.

Зовнішня політика Г. Шредера характеризується погіршенням німецько-американських відносин, аж до загрози передислокації американського контингенту з Німеччини до Польщі, що стало результатом жорсткої антиамериканської риторики. Незважаючи на досить різку позицію уряду, існувала й опозиція в німецьких політичних колах, причому не тільки з боку представників консервативних сил, але і СДПН.

А. Меркель також критикувала рішення канцлера, спрямовані проти США, що призвело до візиту Й. Фішера в Вашингтон і, як наслідок, перших спроб відновлення дипломатичних відносин, тому що до цього дипломатичні візити були припинені. Адже крім зовнішньої політики, США були важливим економічним партнером Німеччини.

Після масштабного терористичного акту 11 вересня 2001 р. було створено міжнародну антитерористичну коаліцію, до якої Німеччина негайно приєдналася: Сполучені Штати не тільки заслужили безумовну підтримку Німеччини, але й її готовність взяти участь у військових операціях. Таким чином ФРН висловила «атлантичну солідарність», незважаючи на деякі розбіжності до цього, хоч і без наміру слідувати у військовій сфері в фарватері США. Наступною розбіжністю стала критика кабінетом Г. Шредера створення Сил швидкого реагування Альянсу (NATO Response Forces (NRF)), які розглядалися керівництвом США в якості інструменту превентивних силових дій на глобальному рівні.

Переломним моментом у відносинах між цими двома країнами стала підготовка адміністрацією Дж. Буша-молодшого військового вторгнення в Ірак за підозрою в розробці і можливому використанні Саддамом Хусейном зброї масового ураження проти країн Альянсу. У 2003 р. з ініціативи Франції та Німеччини, в присутності Бельгії та Люксембургу, був скликаний міні-саміт європейських членів НАТО, підсумком якого стало створення осі Берлін — Париж — Москва, яка, на думку І. Валлерстайна, була ініційована лише бажанням протистояти США, а також колективним осудом дій.

Однак наприкінці свого перебування при владі Шредер постарався максимально згладити виниклі в трансатлантичних відносинах протиріччя. Він підкреслював, що німецька європейська політика не спрямована на відрив Європи від США або на заміну НАТО, а скоріше покликана зміцнити Північноатлантичний союз. Й. Фішер заявив з цього приводу, що всі зусилля Берліна в області ОВПБ мають на меті зміцнити трансатлантичне партнерство і НАТО, і що Німеччина прагне до взаємодоповнюваності між організаціями.

Коли Меркель вперше вступила на посаду в листопаді 2005 р., вона доклала величезних зусиль, щоб відновити зв'язки між Берліном і Вашингтоном. Вони були у незадовільній формі після того, як Шредер виступив проти вторгнення США в Ірак та встановив антивоєнний союз з Росією та Францією. Повернути стабільність та передбачуваність у відносини Німеччини та США було непросто.

**Лежняк Карина**

студентка магістратури «Міжнародні відносини» другого року навчання

## **АФРИКАНСЬКИЙ НАПРЯМ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КНР**

За останнє десятиліття значно посилилася увага з боку західних дослідників та політиків до зростання присутності Китаю на Африканському материка. І хоча насправді на Африку припадає лише невеликий відсоток загальної зовнішньоекономічної діяльності КНР (інвестиції в країни Африки і торгівля з ними складають 3% і 5% глобальних інвестицій і торгівлі Китаю відповідно), а також материк не є «ключовим» чи «пріоритетним» напрямком зовнішньої політики Пекіну, Африка вважається частиною «фундаменту», на якому будуються більш широкі стратегічні амбіції Китаю.

Перші віхи активізації Пекіну в африканському напрямку можна прослідкувати до початку XXI століття, а саме першого засідання Форуму китайсько-африканської співпраці (ФОКАС), що відбулося у жовтні 2000 р. у Пекіні. І хоча ця подія на той час оминула міжнародну увагу, саме із започаткуванням ФОКАС вперше була створена платформа для багатосторонніх переговорів між Пекіном та африканськими країнами, що стало підґрунтям подальшого поглиблення африкано-китайських відносин, а також механізмом колективного діалогу сторін, який охоплює КНР та усі країни Африканського континенту, що встановили дипломатичні відносини з Китаєм.

Виступаючи на відкритті першого засідання форуму, Голова КНР Цзян Цземінь назвав його «великим почином в історії китайсько-африканських відносин». На першому засіданні було прийнято «Програму китайсько-африканського співробітництва в економічному і соціальному розвитку», в якій були позначені основні напрямки розвитку відносин Китаю з країнами континенту на зламі століть, а також «Пекінська декларація». Декларація містила заклик до встановлення нового справедливого світового порядку і реалізації програми стратегічного партнерства з метою забезпечення сталого розвитку в XXI ст.

Важливу роль у сучасній китайській концепції взаємин з країнами Африки відіграє теза про невтручання у внутрішню політику країн-партнерів, що є однією з причин критики його політики з боку Заходу, що звинувачує Пекін в допомозі диктаторським та недемократичним режимам. Китай висловлює готовність розвивати взаємовигідні відносини з усіма країнами незалежно від того, який уряд перебуває при владі в цих країнах, і, тим більше, незалежно від того, як сприймають на Заході політичний лад цих держав. При цьому Китай незмінно підкреслює, що його співпраця з Африкою на відміну від відносин останньої з Заходом не визначається будь-якими вимогами щодо політичного курсу тієї чи іншої країни, дотримання нею демократичних принципів і прав людини.

2014–2015 рр., що стали свідками скорочення темпів зростання китайської економіки, дали підстави для песимістичних прогнозів щодо майбутнього Китаю в Африці. Але, хоча багато факторів говорять не на користь розширення масштабів китайсько-африканського економічного співробіт-

ництва, Пекін явно не має наміру йти з континенту і готовий взяти на себе нові зобов'язання. Підтвердженням цьому став 2-й саміт Форуму китайсько-африканського співробітництва 4–5 грудня 2015 р. у Йоганнесбурзі (ПАР). Прагнучи підкреслити значимість події, Пекін навмисно підняв рівень заходу (зазвичай в африканських країнах проводилися конференції ФОКАС на міністерському рівні). Вперше саміт відбувся на африканській землі, з темою «Спільний прогрес Китаю та Африки: взаємовигідне співробітництво для загального розвитку».

Хоча економічна співпраця з африканськими країнами складає лише невеликий відсоток від економіки КНР, наразі Китай — головний торговельний партнер Африки. Китайсько-африканська торгівля, що склала в 2015 р. майже \$ 300 млрд, виросте, як очікують, до \$ 400 млрд до 2020 р. Інвестиції Китаю в країни континенту склали на 2015 р. \$ 32 млрд Китай планує збільшити їх до \$ 100 млрд до 2020 р.

Китай прагне задовольнити чотири широкі національні інтереси у своїх відносинах з Африканським континентом. У політичному плані Китай прагне отримати підтримку з боку африканських країн своєї зовнішньої політики на багатосторонніх форумах, таких як Організація Об'єднаних Націй. Прикладом може слугувати питання Тайваню — будь-яка африканська країна, що тим чи іншим чином не згідна з позицією Пекіну, отримує меншу або жодної економічної допомоги узагалі, таким чином впадаючи у своєрідну залежність від КНР у своїх зовнішньополітичних рішеннях.

Вважається, що в економічному плані Африка розглядається Китаєм в першу чергу як джерело природних ресурсів і ринкових можливостей, адже загроза «сировинного голоду» на початку ХХІ ст. була однією із причин китайської політики «виходу за кордон». Наразі роль Африки в концепції енергобезпеки Китаю поступається країнам Перської затоки та Росії, зате не меншу важливість представляють руди, метали, а також продовольчі ресурси.

З точки зору безпеки, зростаюча присутність китайських комерційних інтересів в Африці призвела до зростання і проблем безпеки для Китаю, оскільки китайські інвестиції та персонал потрапляють під загрозу через політичну нестабільність і кримінальну діяльність на місцях.

І останнє, але не менш важливе, Африка є невід'ємною частиною в ідеологічних інтересах Китаю, оскільки успіх «китайської моделі» в не-демократичних африканських країнах надає непряму підтримку власної політичної ідеології Пекіну і свідчить про те, що західні демократичні ідеали не є універсальними.

**SCIENTIFIC CONFERENCE «POLITICAL PROBLEMS  
OF INTERNATIONAL SYSTEMS AND GLOBAL DEVELOPMENT  
AT THE END OF XX — BEGINNING OF XXI CENTURY»**

**Abstract**

Scientific conference for young researchers, PhD and Master students who study in the specialty 291 International Relations, Public Communication and Regional Studies, with the participation of Dean of the Faculty of International Relations, Political Science and Sociology Viktor Glebov, Head of the Department of International Relations Olga Brusylovska, lecturers and guests of the University, was held on October 29, 2019 at the FIRPSS ONU named after I. I. Mechnikov. Among the main issues addressed at the conference were an analysis of the policy of international organizations at the present stage, foreign policy of states, international conflicts, and problems of nuclear deterrence.

**Key words:** international relations, foreign policy, international conflict, nuclear deterrence.